

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

**O SLOVENSKO
ITALIJANSKIH
ODNOSIH IN ODNOSU
DRŽAVE SLOVENIJE DO
SVOJIH ROJAKOV V
SOSEDNJIH DRŽAVAH**

Zbornik referatov in razprav, št. 5/2009

O SLOVENSKO ITALIJANSKIH ODNOSIH IN ODNOSU DRŽAVE SLOVENIJE
DO SVOJIH ROJAKOV V SOSEDNJIH DRŽAVAH
Knjižna zbirka: Zbornik referatov in razprav, št. 5/2009

Zbornik uredil: mag. Bogo Šest

Urednica publikacij: mag. Marjeta Tratnik Volasko

Izdal in založil: Državni svet Republike Slovenije, Šubičeva 4, 1000 Ljubljana

Oblikovanje, priprava in tisk: Špes, grafični studio, Novo mesto

Naklada: 500 izvodov

December 2009

9 789616 453332

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

327(497.4:450)(082)

O slovensko italijanskih odnosih in odnosu države Slovenije do svojih rojakov sosednjih državah / [zbornik uredil Bogo Šest]. - Ljubljana : Državni svet Republike Slovenije, 2009. - (Zbornik referatov in razprav / Državni svet Republike Slovenije ; 2009, št. 5)

ISBN 978-961-6453-33-2

1. Šest, Bogomil
249072128

VSEBINA

Mag. Bogo ŠEST	
<i>Spremna beseda</i>	7
Mag. Blaž KAVČIČ	
<i>Državni svet za strpno medsosedsko razumevanje in spoštovanje</i>	11
Akademik Saša VUGA	
<i>Bolečina primorske duše</i>	13
Marjan BEVK	
<i>Izgubljeni primorski vzkliki Ljubljani</i>	19
Dr. Savin JOGAN	
<i>Kazenska in odškodninska odgovornost za italijanske vojne zločine</i>	23
Dušan PUH	
<i>Zakaj je potreben proces</i>	25
Aleksander ČEFERIN	
<i>Pravni položaj in sankcioniranje vojnih zločinov</i>	27
Dr. Ljubo BAVCON	
<i>Pritisk civilne družbe na državne organe Slovenije</i>	29
Mag. Bogo ŠEST	
<i>Sodelovanje s Slovenci in ne z Italijani, Avstrijci in Madžari, ki govorijo tudi slovensko</i>	31
Dr. Maca JOGAN	
<i>Sistematično gojena sovražnost do Slovencev</i>	35
Dr. Spomenka HRIBAR	
<i>Narediti konec manipulacijam</i>	39
Dr. Jože PIRJEVEC	
<i>Gonja proti Slovincem ni od včeraj</i>	41
RAZPRAVA (povzetki)	43
Božo NOVAK	
<i>Sporočilo Filipa Robarja Dorina</i>	43
Leopold GREGORČ	
<i>Neracionalno uvajanje digitalne TV v Sloveniji</i>	43

Prof. dr. Franc VODOPIVEC	
<i>Nisem spravaš</i>	44
Karel SMOLLE	
<i>Izjemna podobnost s problemi manjšine na Koroškem</i>	45
Igor KOMELJ	
<i>Minister za Slovence po svetu in v zamejstvu – strateška napaka?</i>	46
Jerko ČEHOVIN	
<i>Servilna slovenska politika</i>	48
Milan ŠTRUC	
<i>Podpora Državnemu svetu</i>	49
Fiorela BENČIČ	
<i>Prakse sodelovanja na področju šolstva</i>	49
Roman GRUDEN	
<i>Pozitivne plati sodelovanja na šolskem področju</i>	51
Boris ČOK	
<i>Tiha okupacija našega ozemlja</i>	52
Tone POLJŠAK	
<i>Dnevno odgovarjati na vsako provokacijo</i>	53
Aleksander LEMUT	
<i>Namesto krepitve – zrušitev Primorske</i>	54
Samo PAHOR	
<i>Kapitulantska Slovenija</i>	55
Darko ŠKIBIN	
<i>Nasilna pozidava Krasa – komu v korist?</i>	59
DI. Feliks WIESER	
<i>Problematika recipročnosti med Slovenijo in Avstrijo</i>	61
Stane KIRN	
<i>Genocid nad slovenskim narodom v koncentracijskem taborišču na Rabu</i>	63
UGOTOVITVE	67
DODATEK	
<i>Resolucija Civilne iniciative za Primorsko</i>	71

O SLOVENSKO ITALIJANSKIH ODNOSIH IN ODNOSU DRŽAVE SLOVENIJE DO SVOJIH ROJAKOV V SOSEDNJIH DRŽAVAH

Okrogla miza, 14. maj 2009

Organizator:

Državni svet Republike Slovenije v sodelovanju s Civilno iniciativo za Primorsko.

Posvet so povezovali Božo Novak, predstavnik Civilne iniciative za Primorsko, Marjan Bevk, predsednik društva TIGR in Mirijam Muženič, novinarka (moderatorica).

Uvodni pozdrav:

- *mag. Blaž Kavčič*, predsednik Državnega sveta

Referati:

- *Marjan Bevk*, predsednik društva TIGR in predstavnik Civilne iniciative za Primorsko,
- *dr. Savin Jogan*, odvetnik, redni profesor na Univerzi na Primorskem v Kopru,
- *Dušan Puh*, odvetnik,
- *Aleksander Čeferin*, odvetnik,
- *dr. Ljubo Bavcon*, zaslužni profesor za kazensko pravo na Pravni fakulteti v Ljubljani,
- *mag. Bogo Šest*, predstavnik Civilne iniciative za Primorsko,
- *dr. Maca Jogan*, redna profesorica na Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani,
- *dr. Spomenka Hribar*, javna delavka, publicistka in raziskovalka,
- *dr. Jože Pirjevec*, zgodovinar, publicist.

Spremna beseda

Slovenske manjšine naj bi bile most sporazumevanja med Slovenci in narodi sosednjih držav. Tako to razumemo Slovenci, ki nikoli v zgodovini nismo nikogar okupirali, zaslužnili, zanetili vojne ali si prisvojili ped tujega ozemlja.

Toda, skozi prakso dnevnega življenja manjšin znova ugotavljamo, da sta ti manjšini prej predmet sporov s sosednjima Italijo in Avstrijo, kot pa most vsestranskega sodelovanja, še posebej na regionalnem nivoju, kjer ti manjšini, prvič, bijeta dnevno bitko za svojo prepoznavnost in priznanost do obstoja ter drugič, za uveljavitev vsaj svojih osnovnih narodnostnih pravic. Sosednji državi obe manjšini deklarativno sicer priznavata, v praksi dnevnega življenja pa ju preprosto ignorirata in marginalizirata. Še več, dejavno podpirata svoje skrajno nacionalistične organizacije v stalnem podpihovanju sovraštva do obeh manjšin. Civilna iniciativa za Primorsko (CIP) je zaradi še vedno nerešenih osnovnih pogojev za delo Slovencev v Italiji v sodelovanju z Državnim svetom republike Slovenije organizirala okroglo mizo o slovensko italijanskih odnosih in odnosu države Slovenije do svojih rojakov v sosednjih državah, predvsem v Italiji, k udeležbi pa povabila tudi predstavnike koroških Slovencev iz Avstrije ter porabskih Slovencev iz Madžarske.

Obravnavo položaja manjšin, je Državni svet organiziral tudi v preteklosti, še posebej z društvom Občanski forum. Kot takrat so se tudi na tej okrogli mizi odvile razprave s podobno vsebino, vendar z drugimi udeleženci. Tokrat predvsem s tistimi, ki dnevno doživljajo pritiske italijanskih oblasti. Ti pritiski se odražajo na način, ki naše rojake potiskajo na rob njihovega narodnostnega preživetja. Slovenija kot suverena država ne postori dovolj, pravnoprav nič, da bi tak razvoj preprečila. Načrt italijanskih oblasti je slovensko manjšino spraviti na nivo folklorne znamenitosti, ki bi jo izkoristili v turistične namene. Tako kot to počno Američani z Indijanci. Temu je v precejšnji meri pripomoglo tudi slovensko zunanje ministrstvo od osamosvojitve dalje.

In ne samo to. V ozadju teh pritiskov na slovensko manjšino je močno prisoten tudi stalen pritisk na ponovno fizično osvojitve in poselitev slovenskega ozemlja vse do bivše Rapalske meje. V ta namen so pripravljene in s strani italijanske vlade podprti načrti za nakup nepremičnin, ustanavljanje malih podjetij izključno na območju Primorske, ne

---

pa npr. v Prekmurju. Nenazadnje je italijanski zunanji minister nedavno tega izjavil, da mora Italija storiti vse za poitalijančenje Primorske, nekoč svete italijanske zemlje. To usmeritev vcepljajo italijanski mladini skozi šolski sistem, na zunaj pa je vidna v prirejanju šolskih ekskurzij v kraje »krivično« izgubljenih italijanskih ozemelj.

Ob tem Civilna iniciativa zgroženo ugotavlja, da takemu početu nemalokrat prispevajo in botrujejo nekateri župani primorskih občin, ki pred seboj vidijo zgolj kratkoročne dobičke. Kako bi se sicer lahko zgodilo, da se na območjih, ki niso dvojezična čedalje bolj uveljavlja dvojezičnost, pod pretvezo, da gre le za komercialni interes trgovskih in drugih družb. Kako se lahko zgodi, da v novo nastalih soseskah imenujejo ulice z italijanskimi imeni? Samo takojšnji reakciji Civilne iniciative za Primorsko gre zasluga, da so se taki napisi odstranili. Kako je mogoče tolerirati obstoj imena avtomobilističnega kluba z imenom Balilla, katerega ime neposredno izraža pripadnost fašistični ideologiji, s sedežem v Divači. Celo v Italiji je poimenovanje društev in klubov s tem imenom zakonsko prepovedano, saj je to ime neposredno povezano z imenom Mussolinijeve udarne fašistične mladine. Pri nas pa predstojnica državnega organa pojasnjuje, da je to ime povezano s fantazijskim pristopom članov kluba. Da te kap. Da ne omenjamo provokacije italijanskih oblasti v Trstu, ki je v eni izmed slovenskih osnovnih šol (leta 2008) prepovedala uporabo slovenskih nacionalnih simbolov, češ, da žali italijanski nacionalni ponos. Kje pa je naš, slovenski ponos? Nas njihovo ravnanje ne žali? Seveda nas žali in to globoko, v dušo prizadane.

Kako je mogoče, da ob še neraziskanih povojnih grobiščih na Primorskem prireja provokativna zborovanja del Ezulov, zbranih v organizaciji Unije Istrijanov pod vodstvom g. Lacote. Ti so februarja letos domačinom v Lokvah vpili, da so »sciavi, barbari ipd.«. Ti, katerih predniki so hoteli fizično iztrebiti Primorce in kasneje Slovence, se na naši zemlji ponovno poskušajo vesti kot gospodarji. Ko je Civilna iniciativa za Primorsko na pobudo dr. Spomenke Hribar organizirala razgovor z njihovimi predstavniki v prostorih Primorske univerze z namenom dogovora o spoštljivem in pietetnem obiskovanju tistih povojnih grobišč kjer naj bi bili italijanski vojaki, so najodgovornejši predstavniki z g. Lacoto na čelu besno zapustili razgovor, ker se jim predstavniki Civilne iniciative za Primorsko in dr. Spomenka Hribar niso hoteli opravičiti za februarske dogodke v Lokvah. Samo modremu vodenju razgovora s strani dr. Spomenke Hribar in predstavnikom Civilne iniciative za Primorsko se je zahvaliti, da ni prišlo do odkritega medsebojnega konflikta zaradi njihove ponovne provokacije. Kajti le za to jim gre, za stalno sprožanje provokacij. In v tem jih podpira italijanska vlada.

Naslednjič, kako je mogoče, da TV Koper (TV Capodistria) nenehno prikazuje tragično usodo ezulov, hkrati pa nikoli ne prikaže še bolj tragične usode primorskih Slovencev pod fašizmom, med II. svetovno vojno in pod italijansko republiko po drugi svetovni vojni. Slovenska vlada ne RTV Slovenija pa na tovrstne dobro premišljene

---

provokacije ne reagirata. Ob tem pa RTV Slovenija, kot javna in ne zasebna televizija, namerno onemogoča sprejemanje in spremljanje slovenskega TV programa rojakom tako v Italiji kot v Avstriji. Tega ni mogoče opravičiti s pomanjkanjem sredstev. Za tem tiči poniglava politika vodstva RTV, ki nima trohice nacionalnega ponosa.

Na drugi strani pa italijanska in madžarska manjšina uživata vsestransko zaščito slovenske države za svoj nemoten razvoj. V Sloveniji nikomur na misel ne pade, da bi italijanski manjšini kratili njihove narodnostne pravice. In prav je tako. Spomniti kaže še na žalostno dejstvo, da se poslanec italijanske narodnostne manjšine v slovenskem parlamentu doslej nikoli ni zavzel za udejanjenje narodnostnih pravic slovenske manjšine v Italiji. Kaj si lahko mislimo o takem poslancu? Je sovražen do naših rojakov v Italiji? Se sploh zaveda kakšen privilegij ima kot pripadnik italijanske manjšine v Sloveniji, da lahko, zato, ker je manjšinama po zakonu zagotovljen parlamentarni sedež, sedi v slovenskem parlamentu? Od poslanca bi pričakovali, da se pri italijanskih oblasteh, tako na lokalnem kot državnem nivoju, aktivno zavzame za uresničitev vsaj toliko pravic za Slovence v Italiji, kot jih ima sam kot pripadnik italijanske manjšine v Sloveniji.

O teh in drugih problemih je tekla beseda na okrogli mizi. Civilna iniciativa za Primorsko bo tudi v prihodnje delovala v smeri opominjanja na probleme naših rojakov v Italiji in na dolžnosti ter odgovornosti slovenske države do njih. In ne samo do rojakov v Italiji, temveč do vseh rojakov, ki žive v sosednjih državah. Upajmo, da bo po vzgledu Civilne iniciative za Primorsko vzniknila tudi podobna iniciativa za rojake na avstrijskem Koroškem.

Na koncu želimo povedati, da Civilna iniciativa vsem sobesednikom na italijanski strani ponuja roko sodelovanja, vendar pod enakopravnimi pogoji. Od slovenske vlade pa zahteva, da se končno loti razreševanja problemov, ki jih naši rojaki zaradi njene pasivne vloge dnevno doživljajo.

Pa še to. Na okroglo mizo so bili vabljeni mnogi visoki državni funkcionarji in politiki. Ni jih bilo. Neudeležba pove vse. Svojo udeležbo je opravičil predsednik države g. dr. Danilo Türk, ki je bil ta dan na uradnem obisku v Izraelu. Seje sta se udeležila le uradnika ministrstva za šolstvo in Slovence po svetu. Od politikov pa sta se je udeležila evropski poslanec g. Jelko Kacin in podpredsednica Odbora za zunanjo politiko parlamenta RS ga. Janja Klasinc. Vsem štirim se po tej poti zahvaljujemo za udeležbo.

mag. Bogo Šest, Civilna iniciativa za Primorsko

Mag. Blaž KAVČIČ

Državni svet za strpno medsosedsko razumevanje in spoštovanje

Imel sem priložnost in čast spregovoriti na proslavi posvečeni 140. obletnici Biljanskega tabora. Takrat so se na taborih postavljali temelji slovenske državnosti – na Biljanskem v Goriških Brdih, pri Celovcu, v Prlekiji in v Kastavu pri Reki. In danes je prav, da se vprašamo, kakšen odnos imamo Slovenci do temeljev slovenske državnosti.

Državni svet je že tradicionalno prostor srečevanja interesov civilne družbe, politike in zakonodajne veje oblasti. Tako je tudi danes, ko bo govora o za nas izjemno občutljivi temi - slovensko italijanskih odnosih in o odnosu države do naših rojakov v sosednjih državah.

Kot smo zapisali v vabilu, se po vstopu Slovenije v Evropsko unijo zdijo razmerja urejena, prav tako tudi odnosi med Slovenijo in Italijo. Zdi se, da so odpravljeni problemi, ki so pred tem bremenili naše medsebojne odnose, da državi premagujeta ovire, nastale zaradi zgodovinskih okoliščin, kar se med drugim odraža v uzakonjeni zaščiti italijanske in slovenske manjšine.

To žal drži le deloma. Kljub partnerskemu sodelovanju v Evropski uniji, padcu meje z vstopom v schengensko območje, skupno valuto, prostemu pretoku blaga, storitev, ljudi in idej, nas še vedno bremenijo odnosi na človeški ravni: od nikoli izrečenih obsodb zločinov italijanskega fašizma na Primorskem in zasedenem slovenskem ozemlju, pa do odkrivanja pobitih po drugi svetovni vojni, med drugim tudi v t.i. »fojbah« na Primorskem.

Postavlja se tudi vprašanje ali provokacije v Rodiku in Lokavski incident nimajo kakšne povezave z intenzivnim poseljevanjem Primorske s strani italijanskih državljanov. Da se razumemo – razvoj medkulturnega dialoga je prava smer razvoja Evrope, tudi priseljevanja in odseljevanja državljanov Evrope različnih nacionalnosti, a pojavljanje mnogokratnikov italijanskega prebivalstva v nekaterih okoljih Primorske postavlja vprašanje obstoja slovenskega naroda na teh področjih. Ti pojavi so še posebej zaskrbljujoči, če so podprti z degradacijo mest, vasi in krajine – na kar smo v Državnem svetu opozorili na odmevnem posvetu lani.

Prav tako se zastavlja vprašanje, ali je Slovenija res že postorila vse, kar je bilo

---

mogoče, do svojih rojakov v Italiji in sosednjih državah.

V Državnem svetu še posebej zavzeto spremljamo politične, gospodarske, socialne, kulturne in druge okoliščine, ki vplivajo na življenje naših rojakov zunaj meja matice. Občutljivi smo za njihove težave in znamo jim ne le prisluhniti, temveč njihove predloge in pripombe po svojih močeh tudi podpreti. Zavedamo se, da ima odnos do manjšin neposreden vpliv na odnose med državami. Manjšine so zagotovo najboljši »lakmusov papir« medsosedskih odnosov. Lahko so gradnik trdnih mostov med narodi ali pa te mostove podirajo.

Zato bomo v Državnem svetu vselej prizadeto reagirali zoper vsakršne manifestacije, ki bi s čustvenim pristopom in iracionalnimi argumenti zlorabljele zgodovinske dogodke in netile sovraštvo med narodi. To smo storili lani z dopisom takratnemu predsedniku italijanskega senata Francu Mariniju, v katerem smo obsodili manifestacijo optantov v Rodiku in to smo storili tudi letos, ko smo podobno pismo pisali sedanjemu predsedniku senata Renatu Schifaniju in obsodili skrunitev spomenika štirim antifašistom v Bazovici. Prav tako je Državni svet izrazil veliko zaskrbljenost, ko je Italija napovedala zmanjšanje finančnih sredstev za slovensko manjšino.

Slovenska kultura in jezik, kot temeljna povezovalna člena med vsemi Slovenci, dobivata z vstopom v Evropsko unijo na nov način izpostavljen pomen. Z zadovoljstvom lahko ugotovimo, da je članstvo v EU manjšinam ponudilo nove priložnosti, saj se lažje združujejo z večino v Sloveniji. Ni nepomembno tudi dejstvo, da je za probleme manjšin in kršitve njihovih pravic Evropska unija, kot nadnacionalna tvorba, zelo občutljiva. Slovenščina v evropskem konglomeratu ni več manjšinski jezik, ampak enakopraven in uradni jezik EU. To pa je popolnoma nov položaj, kot ga Slovenci do sedaj še nismo poznali. A šele z uresničitvijo dvojezičnosti na celotnem slovenskem etničnem ozemlju, bi bila končno uresničena tudi ideja enotnega slovenskega kulturnega prostora, kar bi bil dovolj trden garant za ohranitev slovenskega življa izven Slovenije.

Zavedamo se, da nas bivanje v naši, sedaj skupni evropski hiši vzpodbuja in tudi zavezuje k strpnemu medsebojnemu obravnavanju in razumevanju etnične, kulturne in jezikovne različnosti. Kot majhen narod, narod brez države, smo se v zgodovini vselej postavljali v obrambni položaj. Sedaj imamo možnost in priložnost, da smo tudi pobudniki idej o ustvarjalnem vsestranskem sodelovanju z zamejci.

Akademik Saša VUGA *

Bolečina primorske duše

Spoštovani dragi rojaki za naš narod bi bilo strašno, če ne bi svoj čas imeli ljudi, ki spomin nanje greje duha v dneh, ko je v duši mraz. Zakaj včasih je, tako kot danes, v duši mraz.

18. april je bil oblačen, zamegljen, deževen dan v letu 1942. V letu, ko so mogočne Hitlerjeve armade začele prodirati v Stalingrad. Ta dan se je od zgodnjega jutra do poznega popoldneva bil na Nanosu hud boj: prvi odprti primorski spopad s krvavim okupatorjem. Prav ta dan se je četa partizanov, slabo oboroženih, neizkušenih, postavila ob bok dvema slovenskima legendama: dražgoški bitki in boju v Jelenovemu žlebu. Tam sta Cankarjeva in Gubčeva brigada potolkli celoten elitni bataljon divizije Macerata. Partizanov je bilo na Nanosu 54. Bili so brez vode in hrane. Italijanov pa je bilo nekaj tisoč. In še so jih sproti dovažali s kamioni. Nad hribom je krožila »štorklja« in dajala oblegovalcu znamenja ter s strojnico obstreljevala naše borce. Padlo je 10 partizanov, 11 so jih ujeli in 9 ustrelili v Rimu. Do konca vojne je padlo še 20 nanoških borcev. In samo 11 borcev iz te starogrške slovenske bitke je doživelo svobodo, torej 11 od začetnih 54.

Prebila se je četa Janka Premrla - Vojka. Ni se prebila samo na dogovorjeno mesto, pod Sinji vrh nad Ajdovščino. Prebila se je v naša srca. Prebila se je v našo zgodovino. Prav iz teh malih, izbranih čet je zrasla udarna pest primorskega človeka. Je zrasel čisti, slavni, iskrasti, zmagoviti IX. korpus. Ta veliki izraz naše neuklonljivosti! Ne sužnji. Ne ščavi. Ne hlapci - za hlapce rojeni iz hlapcev. Zakaj hlapci nimajo ne ponosa, ne požrtvovalnosti, ne domoljubja, ki so ga izžarevali ti mladi nanoški junaki.

Narod brez mučenicov, bojevnikov in pesnikov je cigansko pleme. Mi smo jih imeli. Pesnike. Bojevnike. Mučenike. Danes nas sicer ne bi bilo več tu. V *Dnevniku grofa Ciana*, Mussolinijevega zeta in ministra, beremo za dan 5. januarja 1942, ko je sprejel tajnika fašistov Julijske krajine, naslednje: »Vidussoni mi je razložil krvave namere proti Slovincem. Namerava vse pobiti. Opozoril sem ga, da jih je milijon.«

---

* *S privoljenjem akademika dr. Saše Vuge objavljamo njegov govor z 16. aprila 2009 na Nanosu. Govor izraža vso bolečino primorskega človeka v zadnjih 150 letih in kot tak bistveno pripomore k razumevanju vsebine razprav na okrogli mizi.*

»Ni pomembno«, je odločno odgovoril, »delati moramo tako kot naši v Afriki, vse pokončati!«

Vse barbarsko se je začelo z italijansko okupacijo leta 1918. Avstrijo so leta 1915 napadli zaradi nas, ne zaradi Avstrije. Za nas se torej leto 1941 ni začelo tega leta. Nas, Primorce, je fašizem preganjal veliko pred fašizmom. Vsaj od leta 1866. Od leta 1861, ko so papeža vrgli iz Rima v Vatikan, jim ni nihče napovedal vojne. Italija pa jih je napovedala 15 in jih vsakič dobila po hrbtu. Še v prvi vojni so jim drugi priborili zmago in jim z rapalsko pogodbo podarili najbolj žlahtni del - ne svojega, marveč našo deželo: Primorsko. Prav tu pa se začenja doslej največja primorska zgodovinska nesreča. Zakaj sledil je čas najbolj primitivnega divjanja najbolj banalne oblasti.

Čas poniževanj, preganjanj, mučenj, groženj, kakršnih sem kot šolar slišal leta 1942 iz vladne palače v Gorici iz Mussolinijevih ust. In do smrti bom pričal o tem. Rjovel je: »Trebja je iztrebiti vse moške (ali samce) tega prekletega plemena (ali pasme)« (»Bisogna sterminare tutti i maschi di questa male-detta razza!«). Skakal je, kot pajac po balkonu. Besnel. Mahal s pestjo, ni vedel, da bo čez tri leta visel kot zaklana mrhovina sredi Milana. Ampak to ni bila cirkuška komedija. Bila je groteskna tragedija. Zakaj? Od tega klovnovskega kričanja je umrlo na tisoče slovenskih ljudi.

Koliko grozovitega so nam prizadeli v svojih ostudnih dvajsetih letih! Kamorkoli se ozremo po Primorski - revščina, pretepanje, prezir, jetika, divje delovanje sodišč, stoletja zapiranja nedolžnih ljudi, malarični otoki, metanje jezika iz cerkve, z nagrobnikov... Pobjjali so nam starše, pobjjali otroke, pobjjali duhovnike, pobjjali izobražence. Polivali so jih z bencinom, jim rezali glave in jih natikali na palice. Matere in otroci so grozljivo umirali pod šotori na morilskem Rabu. Bližal se je ne samo židovski, marveč tudi »slovenski holokavst«. Le Slovincem in judom so v Evropi namenili popolno izničenje. Iz bele Ljubljane je leta 1942 visoki komisar poslal v Rim načrt, kako rešiti vprašanje slovenskega naroda, in sicer: 1. da se ga uniči, 2. da se ga razseli, 3. da se ga povsem asimilira. Ne pozabimo tudi na Mussolinijevo pismo v Ljubljano, prav tako iz leta 1942, ki pravi: »Pobjajte razumnike, zakaj narod brez pastirjev je le trop neumnih ovc«.

Zgodovina je zapisana usoda. Če se iz nje ne učiš, se bo ponovila. Nikar naivno ne mislimo, da se bo kdaj kaj poglelo. Trst je oblegovalni oven fašizma, in bo to ostal. V Trstu se je fašizem skotil. Zgodovinarji so mu dali ime »mejaški fašizem« (»fascismo difrontiera«). In ne pozabimo na Mussolinijev klic: »Na Tiberi se je Italija rodila, na Soči se je prerodila!« (»Sul Tevere é nata l'Italia - sull'Isonzo é rinata!«). Pri sosedih bi spet in spet kanili obnoviti rimsko cesarstvo na naših tleh, ki da so njihova. Ali vsaj Beneško republiko. Čudno, da ne silijo čez francosko, čez avstrijsko mejo. Tam bi jih kajpak spet dobili po hrbtu, a čez našo silijo vse bolj.

Naš človek ni imel pred seboj resnično več nobenega obzorja. General Jaka Avšič mi je pravil: »Ni bilo boljšega partizana, kot je bil tisti, ki je kdaj videl jokati svojo primorsko mater«. Na glavo Janka Premrla - Vojka so razpisali nepojmljivo nagrado 50.000 zlatih lir. Če je Rim pri Jezusu Kristusu našel Judeža za bornih 30 srebrnikov, ga pri Janku Premrlu ni našel niti za 50.000 zlatih lir. Danes nam nekakšne mrtve duše hočejo vzeti ponos primorskega srca, Janka Premrla - Vojka. Rekel sem, da hočejo, kajti če hočeš kaj vzeti človeku globoko iz srca, mu moraš najprej vzeti srce.

Primorci smo bili vselej sami. Sami smo trpeli in sami vztrajali. V prvi vojni smo se trdo borili na Soči. Dobro smo vedeli, zakaj. V drugi vojni smo se sami osvobodili. Primorec ni potreboval agitatorjev. Primorci smo imeli TIGR. S Tigrom smo dokazali, kar je pozneje zapisal Kajuh, da nismo številke. Celo pozdrav »Smrt fašizmu - svoboda narodu« je bil tigrovski. In prvi, ki je leta 1941 na Slovenskem padel, je bil vodja Tigra, legendarni Danilo Zelen. Slovenska država me včasih spominja na Ljubeljski predor: veselo vozimo skozi, pa vsakič pozabimo, da so ga pod gorjačami rabljev izvrtali sužnji.

Nekateri pri nas so pridigali, da Bog tako hoče. Bog ni tako hotel. Če bi Bog tako hotel, bi zbil fračo Davidu iz rok in dovolil, da ga filistejski velikan Goljat pomečka. Drugi so bili za kralja Matjaža. Za generala Maistra. Za Prešerna v stihu *Manj strašna noč je v črne zemlje krili*. Bili so za boj.

Kot bi za Štajersko vsa genialnost generala Maistra vsega ne opravila tako čudežno brez Slomška in njegovih somišljenikov, to velja tudi za Primorsko: dvomim, da bi partizanski upor uspel brez Gregorčiča in njegovih. *Martin Čedermac* ni plod pisateljeve domišljije, bil je krvava resničnost. Pij XI. in Mussolini, ki ga je ta papež klical »človek božje previdnosti«, sta divje trgala bandere naše cerkve. Ko so v Trstu in v Gorici sramotno ponižali naše škofe, sta ustoličila fašista Margottija in Santina - škofa, ki sta nas javno klicala »ščavi«.

Decembra lani smo ob 75-letnici prepovedi slovenskega jezika v Slovenski matici predstavili knjigo doktorice Mire Cenčičeve *Beneška Slovenija in njeni Čedermaci*. Dramatična je bila preizkušnja naših duhovnikov: ostati zvest svojemu človeku ali biti zvest Vatikanu. Vrh katoliške desnice v Ljubljani ni za Primorce niti enkrat z mezincem mignil. Šel se je petelinji boj med klerikalci in liberalci - med Butalci in Tepanci. Bil je »bolj papeški od papeža«, beremo v arhivu doktorja Besednjaka, voditelja primorskih katolikov. Oni dan so v Ljubljani proslavili teološkega ideologa, ki je v najbolj hudih dneh izjavljal: »Naj se Primorci kar poitalijančijo, samo da ne izgubijo vere!« Hrvaški škofi, na primer dr. Bauer, pa so vztrajno branili istrske plebane. Rim je kranjsko cerkev preziral, jo vabil na šolanje v svoje zavode, ji začinjal možgane (to se je izkazalo leta 1941 ob prihodu rimskih čet v Ljubljano). Primorci smo ponosni na svoje duhovnike in na svoje škofe. Zakaj pa Slovenci

---

nismo ponosni na svoje duhovnike in na svoje škofo?

Ne gre pozabiti, da ima od marca 2009 ta strastni obmejni fašizem spet vplivne, nič manj strastne botre v najvišjem vodstvu Italijanske republike.

Predsednik Napolitano, bivši komunist, je že dvakrat govoril 10. februarja o slovanskem ekspanzionizmu, barbarstvu, o pohodu sovraštva, o krvoločnem besu, o etničnem čiščenju, kar vse da je privedlo do mirovne pogodbe leta 1947. Te dni kar po vrsti »osvobajajo« Trst. Bo drugo leto tudi Napolitano trdil, da so oni leta 1945 osvobodili Trst? Prej je ta predsednik govoril neumnosti kot komunist, zdaj jih govori nič drugače kot fašist. Zato mu svetujem, naj si pred svojim tretjim govorom prebere vsaj dokumentarno knjigo Angela del Boca *Italijani, dobri ljudje? (Italiani, brava gente?)* Ali plemenito knjigo vojaškega kurata Pietra Brignoiija iz 2. regimenta sardinskih grenadirjev *Sveta maša za moje ustreljene (Santa messa per i miei fucilati)*. Ali pa naj prebere ogabno knjigo Valentina Pisantija, izdano leta 1942 v Rimu, *Vzgjajjmo v sovraštvo (Educiamo all' odio)*.

Praznik fojb so postavili na 10. februar, ko so leta 1947 diplomati začrtali mejo, ki je izbrisala rapalsko. Dobro vedo, zakaj so ga postavili na ta dan.

Za Slovence, ki nam ni vseeno, kakšen bo naš jutri, čeprav se že danes dogajajo vse bolj frankensteinovske reči, bi morale biti zgovorne izjave Giulia Andreottija, staroste italijanske politike, na primer: »Za nas je bilo travmatično ugotoviti, da smo izgubili Julijsko krajino, še bolj Dalmacijo. Izgubiti Julijsko krajino je bilo za nas zelo hudo. Med prvo svetovno vojno je vsaka druga italijanska družina tam pokopala koga izmed svojih.« Trditev sicer drži. Spominja pa na znano miloševićevsko izjavo: »Kjer je en sam grob srbskega vojaka, tam je Srbija!«

Bolj razumljive so besede člana Finijeve pofašistične stranke Lippi, podžupana v Trstu, ki brez ovinkov razglaša: »Mi še vedno menimo, da je tista zemlja naša. In še vedno sodimo, da bi bilo pravično, ko bi jo od Slovenije in Hrvaške tudi zahtevali. Zavedamo pa se, da ne moremo doseči vsega kar hočemo, čeprav se za to š borimo.« Torej, čeprav se za to borimo!

Samo slepci, teh pa pri nas nikoli ni malo, ne vidijo načrta, ki naj bi se odvijal tako: prvič, vsakršno grobo potvarjanje zgodovine - iz brezobzirnega napadalca narediti jagnje; drugič, vekati kot jagnje, obenem pa že brusiti volkulji kremplje za trenutek, ki bo vsekakor prišel. In tretjič, ko bo ta trenutek napočil hitro »popraviti krivico, prizadejano naši državi« in anektirati, kar se slovenskega anektirati da.

In če gledate TV Koper - Capodistrio, jo skrbno glejte. Ta postaja že leta, nekajkrat na leto, kaže posnetke iz tako imenovanega eksodusa iz Pulja in stokrat videna vzdigovanja krst iz kraških jam; niti enkrat pa ne spregovori o okupaciji leta 1918, o izgonu Slovencev in Hrvatov, o vdoru leta 1941, o talcih, ki si kopljejo jamo,

---

o taboriščih smrti, kamor so ljudi pošiljali »na letovišče« (kot je rekel Berlusconi). Vse bolj očitno je, da ima TV Koper - Capodistria nekje zunaj Kopra urednika, ki zelo premišljeno dirigira njeno temperaturo.

»Tiho prodiranje« (»Penetrazione pacifica«) je bila Mussolinijeva zamisel, ki jo danes temeljito in na vseh ravneh uresničujejo. Na desetine je bolj ali manj skritih dejanj, s katerimi se poskušajo zariniti kot nevidne korenine v nas. Korenine, ki naj bi se okrepile in nas razgnale. V Trstu, v Gorici se ne sme videti ena slovenska beseda. Kaj pa v Sloveniji zganjajo z dvojezičnostjo? Terjajo, na primer, naj se koprskе ulice imenujejo kot so se pred vojno. Imeli so sestanek celo s policijo in jo okarali, ker da je premalo dvojezična. Sosedji vedo, kaj hočejo. Drugim se o polni luni kdaj zabliška - *težava* ni v majhnosti. Židov je samo za pet Noetovih bark s kamelami vred, ampak *Delo* poroča, da je v Sloveniji 30 oslov. Se pri štetju niso ušтели?

Neki koprski župan, ki je do nedavnega sedel celo v Državnem zboru, je izjavil: »Primorska univerza?« Naj bo, a dvojezična, ker da je tam dvojezični teren. Ali bi kaj takega kdaj izrekel župan iz Gorice ali iz Trsta? Še v pijanosti ne! Tu jih je 3000, tam pa je naših 100.000. Sta zato tržaška in videmska univerza dvojezični? Utrujeni France Prešeren je rad zaklical: »Kranjci, ne bodimo šalobarde!« V Koprū in okoli njega opazujte, kako ne sme nič javno nositi ime slovenski. Pač, sosedje so vztrajni. Ne igrajo na frajtonarico kot kakšen naš nebodigatreba. Kar pa bi pokvarilo naš rod, bo pokvarjeno za devet rodov naših otrok. Prihaja čas, ko nam bo spet potreben taborski vzklík: »Kdor ponižuje se sam, podlaga je tujčevi peti.«

Zlasti pa zamahnimo z roko, ko nas bo mračna tržaška srenja zmerjala s fojbami. »Ne bojte se«, je rad ponavljal prejšnji papež. Ne bojte se, imamo pravico, da jim odbrusimo: »Fojb ste krivi edinole vi! Mi jih nismo hoteli. Čeprav je res, da smo v obupu, ko ste nas pobijali, mrmrali pesem *In maščevana bo tudi Bazovica, v zarji krvavi nebo zažari!*« Vreščava nestrpnost. Histerični rasizem. Staromodna ksenofobija. Komedijski kompleks večvrednosti. Človek bi jim zaklical: »Nikar vendar, ta zgodba je stara najmanj 1001 leto, vse od edikta cesarja Otona Tretjega.« Vprašajmo jih, kdo je spustil hudiča z verige, kdo je moril od leta 1915 do leta 1945. Ker nimajo drugih pahljač za umazano vest, vihtijo fojbe in iz Rima prek Trsta vpijejo. Saj veste, da tat, ko beži s kuro pod pazduho, vpíje: »Držite tatu!«

V naslednjih petih letih bomo videli marsikaj. Ugibanje o tem, ali bo to dobro ali slabo, pa prepuščam naivnim.

Kaj delajo s spomenikom branilcem slovenske zemlje na Velikem Cerju? Zastal je. Ne raste. Se ne razpre v zavest slovenskega človeka. Ne zasíje v svoji moralni gloriji, v Trstu pa že stoji muzej o »naših zverinstvih«. Zakaj ni vsakoletne spominske slovesnosti v ljubljanski Gramozni jami?

Danes, ko imamo svojo državo, nas uničujejo razpuščenost, nepoštenost, prepír.

In kako bo v prihodnje? Jezdec apokalipse čakajo za prvim ovinkom. 300 let pred našim štetjem je neki kitajski general rekel: »Če ne moreš zlomiti sovražnika, ga tako obdeluj, da bo v sebi zgnil.« Francoski pevec Charles Aznavour pa je iz bridkih armenskih izkušenj ponavljal: »Nesreče so kot Turki; lahko se hitro vrnejo!«

S hudo žrtvijo so naši ljudje plačali, kar imamo. Kakšno moralno premoženje bomo pustili otrokom? Satan, opazujemo ga iz dneva v dan, ne počiva. Kaj bi jim danes rekli borci z Nanosa? Najbrž, da se je treba vrniti k izvirom, k čisti misli, k poštenju, k odločni narodni zavednosti, k ljubezni do našega enkratnega jezika. Brez tega jezika smo kot brez mame in očeta. Smo preprosto - nič. V maternem jeziku je spravljeno vse: bolečine in veselja prejšnjih rodov, terna, in sončni vzhodi nad Sočo. Brez tega jezika bodo lahko polakiran rezervni del - original pa ne! Naj zato ne prisluhnejo kričanju papagajev, ki se vidijo imenitni s tujim perjem v svojem zadku. Ali bolje, naj se jim smejejo. Ker pa je danes spet čas plesov okrog zlatega teleta, naj pomislijo: tele bo, čeravno zlato, na veke vekov tele. In naj ne pozabijo, s katero besedo jim je mati, kot poje koroška pesem, jaz ji rečem molitev, *Gor črez Izero*, prvič spregovorila.

Za naš narod bi bilo strašno, če ne bi svoj čas imeli ljudi, spomin na katere greje duha v dneh, ko je v duši mraz. Kajti včasih je v duši mraz. Naj se torej žlahtna podoba nanoških borcev preliva v srce zdajšnjih in prihodnjih primorskih rodov, da bodo znali ponosno, pokončno naprej po pravih poteh. Kajti samo tako bo »njihov jutrišnji dan tudi naš«. In bo - lep.

Marjan BEVK

Izgubljeni primorski vzkliki v Ljubljani

Zakaj smo danes zbrani v Ljubljani in celo v Državnem svetu? Ker smo ugotovili, da se prošnje, pozivi in problemi, ki jih iz Primorske pošiljamo politikom v Ljubljano nekje med potjo izgubijo, ali pa namerno najdejo predale, ki se ne dajo več odpreti.

To smo ugotovili že, ko so lani hoteli preimenovati Primorsko in jo celo razdeliti na dva dela, ter niso upoštevali zahtevo z 21.000 podpisi, da nam omogočijo referendumsko vprašanje: ali ste za enotno ali razdeljeno Primorsko. Slovenska politika je Primorsko enostavno v načrtu ali pa načrtno razdelila in poskušala preimenovati. In Primorci smo se uprli. Ustanovili smo Civilno iniciativo za Primorsko, kajti videli smo, da se zopet ponavlja stara zgodba, za katero pisatelj Pahor pravi, da Ljubljani manjka organ, ki prisluhnil zamejcem v Italiji. Jaz dodajam, da tudi Primorcem, saj štejemo tudi zamejstvo v Italiji kot enoten kulturni prostor.

a) Nepoznavanje resničnih zgodovinskih dogajanj (zaradi molka in/ali sprevačanja) in zaporednosti posameznih dogodkov ter neenakega položaja »nosilcev, sprožilcev« in »tarč« je podlaga za lov močnih (držav, političnih skupin, posameznikov) v »kalnih vodah preteklosti«. To nepoznavanje je posebej problematično, kadar je ena (narodna) skupnost življenjsko ogrožena in/ali celo obsojena na uničenje. Prav takšna usoda je bila namenjena primorskemu in slovenskemu narodu v obdobju fašizma po prvi svetovni vojni in po fašistični ter nacistični večstranski okupaciji v času druge svetovne vojne.

Medtem ko je druga svetovna vojna obeležena z leti od 1941 do 1945, pa je fašistično iztrebljanje primorskega dela slovenskega naroda bistveno daljše, saj se je začelo že leta 1920 po rapalski pogodbi in priključitvi italijanski državi. Vendar se v sodobnosti Italijanska republika poskuša moralno očistiti zločinskih dejanj fašistične dobe s sprevačanjem zgodovinskih dejstev tako, da se pred obličjem Evrope razglša za žrtev »krvoločnih Slovanov«, ki da jim je bil cilj uničenje italijanskega življa, kar se je najprej razglasilo ob prvem »prazniku fojbe«. Cilj tega praznika je bil v Evropskem parlamentu uradno predstavljen kot »spomin na preteklost, da bi se oblikovala nova prihodnost v demokratični Evropi«. Ta »nova prihodnost« pa je ob sprevrnjeni podobi zgodovinskega dogajanja lahko le podlaga

---

za ponovno oživljanje sovraštva do vsega, kar je slovensko.

b) Podoba, ki so jo ob filmu *Srce v breznu* leta 2005 utrjevala besedna sporočila o krvoločnosti Slovanov (in jo utrjujejo še naprej), se je ob neustreznem odgovoru najvišjih predstavnikov Republike Slovenije brez dvoma lepo prijela ne le v Italiji temveč tudi v širšem evropskem prostoru. Slovenski oblastniki uradno niso reagirali na tako ponižujoče in lažne obtožbe vse do najnovejšega časa, ko je drugačno držo nakazal predsednik države dr. Danilo Türk. Nedostojanstvena drža slovenskih politikov pa meče senco na pripadnike vsega naroda. Zato se nam lahko dogajajo pohodi Unije Istranov nad kraške fojbe, po njihovem množična grobišča pripadnikov italijanskega naroda, ki so »posledica množičnih pobojev slovenskega genocidnega naroda - barbarov«. Poleg ustreznega odgovora najvišjih nosilcev oblasti v Sloveniji bi bilo potrebno tudi ozaveščanje najširše javnosti v Sloveniji o resničnem dogajanju pred »fojbami«, vse od leta 1920 dalje. V Kopru smo zato februarja pripravili okroglo mizo in z nje naslovili nekaj zahtevkov slovenski politiki. A do danes konkretnih dejanj še ni zaznati.

c) Organizirali smo sestanek z Unijo Istranov, ki so ga njeni predstavniki užaljeni zapustili, ker se jim nismo hoteli opravičiti za blokado shoda v Golobivnici. O opravičilu Italije za storjene zločine Slovincem od leta 1920 naprej pa nočejo niti slišati. Zdaj je na potezi vlada, da uveljavi pravna sredstva za prepoved ponovnega najavljenega obiska Unije Istranov. Res, je Golobivnica evidentirana kot eventualno grobišče, a samo evidentirana, ne pa raziskana in razglašena za množično grobišče. Ali bo slovenska vlada dovolila, da Unija Istranov razglasi Golobivnico za množično grobišče, še preden raziskave to potrdijo?

d) Dolžni smo se zavedati ene najvišjih vrednot vsakega naroda, to je instinktivne reakcije v boju za ohranitev našega slovenskega materinega jezika in kulture, ter tako podpreti rojake v Italiji s konkretnimi akcijami, skupaj z znanimi ter uglednimi osebami v matični domovini. Opozarjati moramo vse Slovence in ostale prebivalce Evrope na veliko brezbriznost oblasti sosednjih držav o globalni zaščiti naših rojakov v njihovi skupnosti. Vsi se zavedamo, da če narodu odvzameš jezik in s tem njegovo kulturo, narod za vedno izumre. Tako lahko izgine slovenska beseda in kultura v sosednjih državah. Kot civilna iniciativa želimo pozorno bedeti tudi nad dogajanjem v sosednjih državah, v Avstriji, na Madžarskem in drugje, to je povsod, kjer živijo Slovenci. Naša pomoč rojakom bo zanesljivo dobrodošla, zato jim moramo pokazati in dokazati, da v svojih zakonitih zahtevah za pravico niso sami. Podpreti moramo hrabre rojake, ki se za ceno lastne kariere izpostavljajo za uveljavitev zakonskih določil v zvezi z manjšinsko zaščito v sosednjih državah. Pri tem nas enodušno podpirajo slovenski ugledni akademiki in razumniki.

e) Napovedno ponovno oživljanje ideje o delitvi Primorske na dva dela nas vsekakor ne veseli. Zato bomo budno pazili na dogajanja v zvezi s to problematiko.

Veliko število podpisov, ki smo jih v lanskem letu zbrali v podporo enoviti Primorski nam daje legitimnost, da se še naprej zavzemamo za njeno dejansko enotnost. Kajti primorska moč je v enotni Primorski, je v aktivnem kulturnem ustvarjanju enotnega kulturnega prostora Primorske z zamejstvom vred. Neuničljiv duh primorskih ljudi je Primorsko pripeljal do osvoboditve in v državo Slovenijo. Duh, ki sta ga pojila TIGR in NOB z legendarno partizansko vojsko, z Vojkovo četo, IX. Korpusom in Prekomorci. Z njihovo krvjo in trpljenjem stotisočih izgnanih Primorcev, tisočih taboriščnikov na Rabu in Gonarsu, z Bazoviškimi žrtvami in žrtvami II. tržaškega procesa, z barbarskim umorom Lojzeta Bratuža, z mlado, komaj 13. letno žrtvijo Brezavščka - črnega brata, je izpisano ime PRIMORSKA. Naj živi PRIMORSKA!

Dr. Savin JOGAN

Kazenska in odškodninska odgovornost za italijanske vojne zločine

Na kratko bi v nekaj točkah spregovoril o kazenski in odškodninski odgovornosti za italijanske vojne zločine.

Prvič. Za dejanja, ki jih je italijanska vojska izvrševala na slovenskem ozemlju v 2. svetovni vojni, je pravna podlaga popolnoma jasna. Najprej gre za določbe druge oz. četrte haaške konvencije o zakonih in običajih vojne na kopnem s priloženim pravilnikom iz let 1899 in 1907. Med drugim je s tem pravilnikom prepovedano uničevati ali pleniti sovražnikovo civilno premoženje, napadati ali obstreljevati s katerimi koli sredstvi nebranjena mesta in vasi, plenitev, uničevanje ali poškodovanje šolskih, znanstvenih, dobrodelnih in podobnih ustanov, ropanje mest in vasi in tako dalje. V konvenciji, ki je na začetku tega pravilnika, je določeno, da bo za vsa prepovedana dejanja, ki jih izvršijo pripadniki njenih oboroženih sil, odgovorna država, ki bo med drugim dolžna tudi plačati odškodnino. Italija je prvo od omenjenih konvencij ratificirala 6. oktobra 1900, med obema dokumentoma pa ni bistvene razlike in tako vse omenjene določbe veljajo tudi zanjo.

Drugič. Statut mednarodnega vojaškega sodišča - ki je bil sprejet avgusta 1945, po strogo formalni plati ne bi mogel veljati za zločine, ki so bili storjeni med 2. svetovno vojno. Vendar je treba upoštevati, da se je sistem odgovornosti za kršitve načel in določb mednarodnega prava znotraj nastajajoče OZN kot skupne organizacije držav, povezanih v protifašistični koaliciji, sistematično in dosledno gradil in razvijal vse od začetka 2. svetovne vojne. Poznamo Atlantsko listino iz avgusta 1941, Moskovsko deklaracijo, sklepe Teheranske konference iz leta 1943, Jaltsko konferenco, Potsdamsko konferenco, Sporazum velikih sil o pregonu ter kaznovanju glavnih vojnih zločincev, Statut mednarodnega vojaškega sodišča, vse iz leta 1945. O tem je bila svetovna javnost obveščana sproti, države zunaj OZN pa še posebej s posredovanjem sil zaščitnic. Na nürnberškem procesu v letih 1945-1946 je bilo zato ugotovljeno, da predstavlja Statut mednarodnega vojaškega sodišča iz leta 1945 po vsebini povzetek tistih načel mednarodnega prava, ki so medtem postala del običajnega prava in torej nesporna podlaga za vse sodne in druge postopke. Iz tega vidika se je možno kot na pravno podlago za kazensko odgovornost v 2. svetovni vojni neposredno sklicevati tudi na določbe Statuta mednarodnega

---

vojaškega sodišča, v našem primeru na opredelitev zločinov zoper človečnost, uboje, iztrebljanje, zaslužnjevanje in druga nečloveška dejanja zoper civilno prebivalstvo med vojno in neposredno pred njo ter preganjanje tega prebivalstva na politični, rasni ali verski podlagi, ki so določeni v 6. členu tega statuta.

Tretjič. Kasnejša resolucija Generalne skupščine OZN o potrditvi načel mednarodnega prava, oblikovanih v statutu mednarodnega vojaškega sodišča, sprejeta leta 1945, in Konvencije o nezastaranju vojnih zločinov in zločinov zoper človečnost iz leta 1968, sta to vsebinsko prepletene in povezane omenjeni načeli in dokumenti zaokrožili in do konca uveljavili. Kar se neposredne odgovornosti za izročitev vojnih zločincev tiče, je za našo obravnavo popolnoma jasna določba 45. člena Pariške mirovne pogodbe z Italijo. Ta določa, da mora Italija ukreniti vse potrebno, da zagotovi aretacijo in izročitev za namene sojenja vseh oseb, obtoženih, da so zagrešile ali ukazale vojne zločine ali zločine zoper mir ali človeštvo oz. so bile pri tem udeležene; enako velja za državljane v katere koli zavezniške ali pridružene sile, obtožene po zakonih njihove države zaradi medvojnega izdajstva ali zato, ker so med vojno sodelovali s sovražnikom. Na prošnjo vlade katerega od združenih narodov mora Italija prav tako zagotoviti, da so kot priče na voljo osebe pod njeno jurisdikcijo, katerih pričevanje se zahteva na sojenju proti osebam, omenjenih na začetku.

Glede na obnašanje in ravnanje Italije v razmerju do teh zločinov je treba še poudariti, da spada Italija med redke države, ki do danes še niso ratificirale Konvencije o nezastaranju vojnih zločinov iz leta 1968. V Generalni skupščini OZN se je pri glasovanju o tem dokumentu, ki je bil pripravljen kot izraz enotne protifašistične usmeritve človeštva, Italija vzdržala. Ne glede pa to pa je medtem vsebina konvencije že postala del splošno priznanega običajnega prava, ki zavezuje države in je posebej izpostavljena v veliki študiji Mednarodnega odbora Rdečega križa iz leta 2005.

V Sloveniji je bilo doslej pripravljenih nekaj ovadb in elaboratov na to temo. Nobena pa ni prešla praga pravega začetka v odpiranju kazenskih postopkov. Vendar smo na podlagi dosedanje aktivnosti prišli do nekaterih izkušenj, ki bi nam utegnile pomagati, da bi bilo v prihodnje mogoče nekatere bistvene vidike teh kršitev ali najbolj odmevne ali najbolj krute zločine na tem področju na bolj učinkovit način premakniti naprej in začeti postopek tam, kjer se to še da. Vemo, da je čas napravil svoje, vendar pa sta širši razmislek in tudi večja odločnost države nujna za to, da bi se stvari začele kljub veliki zamudi šele pojavljati v javnosti in v ustreznih organih.

Dušan PUH

Zakaj je potreben proces?

Zakaj je potreben proces? Zato, ker Italija odkrito deluje na tem, da se ponovno polasti dobrega dela naše domovine. Lahko bi rekli, da pripravljajo novo vojno. Kajti, kaj pomeni drugega neprestano divjanje raznih Lacot, Pinitov, Finijev, Menij, pa tudi političnih levičarjev, tudi naših partizanskih soborcev italijanske narodnosti, vključno Giorgia Napoletana, da je mirovna pogodba krivičen diktat in da Italijani potihoma še vedno vidijo italijansko mejo nekje sredi Slovenije, nekje pred Vrhniko.

Prikrivajo svojo krvavo zgodovino. Tudi fašisti so bili »buona gente«, in naj bi reševali Žide pred Nemci. Zvrčajo krivdo na Nemce. A rasni zakoni so bili razglašeni v Trstu pred sedemdesetimi leti. Preludij so bili požigi tržaškega Slovenskega doma in še toliko drugih slovenskih institucij (pa tudi hrvaških v Pulju in drugod), 18 let pred Hitlerjevo »kristalno nočjo«. Na Piazza Unita je bilo sedem ovacij za rasne zakone.

Hitler je bil vajenec pri Mussoliniju in ne obratno. Dan spomina, 10. februar, je ena sama velika laž. Laž z jasno izraženim ciljem: znova polastiti se Istre in Primorske ter dela Notranjske do rapalske meje.

Kako dopovedati Italijanom, da jih njihovi politiki varajo? Napisano je ogromno knjig, časopisnih člankov, zgodovinskih razprav. A koliko ljudi to prebere? Manj kot odstotek! In kaj iz tega branja nastane? Nič.

Ko pa se pojavi film *Srce v breznu*, vpliva na milijone ljudi. Izkrivljeno, lažno, a učinkovito. Poročila zgodovinarske komisije ne objavijo. Zakaj bi ga tudi? Saj jih resnica ne zanima!

Če pa bi se začel sodni proces proti Roatti, Robottiju ali tudi kakšnemu manj pomembnemu krvoloku, bi to pritegnilo pozornost vse svetovne javnosti. Takrat bi svet izvedel, da niso bili obsojeni na izginotje samo Judje, marveč da je bil na smrt obsojen tudi celoten slovenski narod. Kdo v svetu to ve? Nihče! In za to smo krivi sami.

Smo samostojna, suverena država. Naša sodišča imajo moč ukazati italijanski državi, koga mora aretirati ter ga izročiti Sloveniji zaradi sojenja za vojne zločine,

---

ki so jih storili pri nas. Ali se bojimo lastne moči? Tržaški *Piccolo* je 20. junija 1999 po vložitvi moje ovadbe zapisal, »iniciativa pri slovenski vladi ni ravno dobro sprejeta...« (»l' iniziativa non e' vista di buon occhio dal governo sloveno...«). Vendar, piše *Piccolo*, jo javno mnenje podpira. Kaj je torej z našo vlado? Saj je jasno, da so tožilstva organ vlade, čeprav delujejo avtonomno »po uradni dolžnosti«.

Predlagam, da današnji zbor pozove celotno slovensko javnost in slovensko vlado, da je treba ta postopek izpeljati, da se nam ne bo v prihodnosti otepalo, ker nismo ukrepali, dokler je bil čas.

Aleksander ČEFERIN

Pravni položaj in sankcioniranje vojnih zločinov

V zvezi s pravnim položajem in sankcioniranjem vojnih zločinov oz. zločincev sta po mojem mnenju pomembna dva vidika. Eden je kazenska odgovornost storilcev, drugi je odškodninska odgovornost tako storilcev kot Italije kot države. V zvezi s kazensko odgovornostjo in z ovadbami zopet italijanske vojne zločincev sta bili, kolikor vem, vloženi vsaj dve ovadbi, pred dnevi sem slišal še za tretjo. Po mojem mnenju gre za zelo kvalitetni ovadbi s kar nekaj dokazi in zaenkrat v zvezi s tem nimamo informacij, da bi se karkoli zgodilo. Opozoril bi, da ima tožilstvo pravzaprav tri možnosti. Prva je, da ovrže ovadbo, če ne gre za kaznivo dejanje ali če ni zastaralo. Ne eno ne drugo se v konkretnem primeru ni zgodilo. Druga možnost je, če nima dovolj podatkov, da bi se odločilo o nadaljnjem ukrepanju, in sicer da zahteva od policije, da pridobi določene podatke. Tretja možnost je, da zahteva od policije podatke ali pa, da zasliši ovaditelja. Tudi to se, kolikor vem, ni zgodilo. Tožilstvo je dolžno po Zakonu o kazenskem postopku v osmih dneh obvestiti ovaditelja oz. oškodovanca o tem, da je zavrglo kazensko ovadbo. V nadaljnjih osmih dneh lahko oškodovanec, in oškodovanci so tudi svojci umrlih, sam prevzame kazenski pregon. Kljub temu, da je od vložitve ovadb minilo že precej časa, zaenkrat vsaj jaz nimam nobene informacije o tem, da bi se kaj premaknilo.

Seveda se še kako zavedam pravnih in dejanskih problemov pri pregonu storilcev teh kaznivih dejanj. Po mojem mnenju je potrebno vsaj oceniti kaj, če sploh kaj, se je na tem področju v zvezi s kazenskim pregonom zgodilo. Moja predloga sta naslednja: eden je, da civilna iniciativa naslovi nek dopis na državno tožilstvo s prošnjo po pojasnilu, kaj se je z navedenimi ovadbami zgodilo. Drug predlog pa je, da bi, morali zaprositi za pomoč Slovence, ki so odvetniki v Italiji, kjer bi oni veliko lažje pridobili določene podatke, ki jih seveda naša policija in tožilstvo od svojih italijanskih kolegov ne morejo dobiti, bodisi zaradi togih postopkov bodisi zaradi nesodelovanja italijanske strani.

Glede na zadnje pogovore sem se ukvarjal tudi z možnostjo odškodninske odgovornosti Italije kot države. Za zločine kazensko namreč ne more odgovarjati Italija, pač pa storilci dejanj. Glede odškodninske tožbe pa Haaška konvencija jasno govori o tem, da bo za vsa prepovedana dejanja, ki jih storijo pripadniki oboroženih

---

sil, odgovorna država in bo zato tudi plačala odškodnino. To izrecno piše v obeh haaških konvencijah.

Te stare pravne akte smo poskušali prenesti v situacijo, ki jo imamo sedaj. Odškodninske terjatve načelno zastarajo v treh letih. Ampak določilo tako OZA (Obligacijskega zakonika) kot ZORA in tudi občega državljskega zakonika, ki je veljal takrat, pozna izjemo. V primeru, ko je bila škoda povzročena s kaznivim dejanjem, zastara odškodninski zahtevek takrat, ko se izteče čas, ki je predviden za čas kazenskega pregona. Ta kazniva dejanja pa ne zastarajo, torej ni zastaral niti odškodninski zahtevek.

Zanimivo je tudi vprašanje, ali je potrebno doseči obsodilne sodbe in ali je potrebno sploh koga obsoditi, da lahko tožiš za odškodnino. Moje stališče je, da ne. Zakon namreč izrecno dopušča našemu sodišču, da v civilnem postopku kot predhodno vprašanje ugotavlja, ali je bilo storjeno kaznivo dejanje, ali ne. Enako stališče zavzema tudi Vrhovno sodišče Republike Slovenije v dveh sodbah.

Skratka, ne potrebujemo niti obsodbe za kaznivo dejanje za konkretnega storilca, da bi, ob seveda vseh problemih, ki s tem pridejo, poskušali uveljavljati odškodnino, ki bi seveda ne bila prav visoka glede na sodno prakso v naši državi. Ocenjujem pa, da to ni tako zelo bistvenega pomena. Uspeh v takem postopku bi pomenil ogromno pravno, predvsem pa moralno zmago.

Dr. Ljubo BAVCON

Pritisk civilne družbe na državne organe Slovenije

Današnje zborovanje sem razumel predvsem kot pritisk civilne družbe na državne organe Slovenije, vlado in vse druge. Zame je zanimivo in simptomatično, da je prvi poskus, ne samo na tem področju, ampak na vseh področjih, kjer je kaj narobe, predvsem zatekanje h kazenski represiji. Kot da je kazenska represija tista čarobna paličica, s katero se da spravljati probleme iz tega sveta. Ne bom polemiziral z nobenim od kolegov, ki so govorili o tem vprašanju. Rad bi opozoril samo na to, da je mednarodno kazensko pravo, čeprav ima besedico pravo, predvsem in vselej bil in je eminenten političen problem. Ni treba drugega, kot prelistati knjigo mednarodne tožilke Carle Del Ponte ali njene tiskovne predstavnice Florence Hartman, ki ne govori o zadevah sedemdeset let nazaj, ampak o zadevah včeraj, ki nam pripoveduje o tem, kako ZDA branijo in varujejo trenutnega predsednika Ruande pred kazenskim pregonom, čeprav je eden tistih, ki so izvrševali genocid in povzročili smrt 800.000 ljudi.

Če se sedaj ozremo nazaj na zadeve, ki so se dogajale pred približno 70 leti, bi vas rad spomnil na dejstvo, da je Italija kakršna je in kakršna je bila, posledica mednarodnih manipulacij: posledica dejstva, da so se vmešali Američani in da so Američani preprečili kakršno koli obračunavanje s fašizmom in z nosilci vseh tistih zločinov, o katerih je govora.

Ne vem, zakaj slovensko državno tožilstvo ni posredovalo teh ovadb naprej. Ne vem, zakaj ni ukrepalo. Najbrž zato, ker je bilo prepričano, da je vse kar smo slišali o mednarodnem pravu od leta 1899 in dalje 1945 zelo lepo slišati, ampak neuporabno, ker je vprašanje, ali bi kdo od italijanskih generalov prišel pred sodišče, politično in ne pravno vprašanje. In ker je politično vprašanje predlagam, da si ne delamo iluzij in ne poskušamo angažirati kazenske represije za zadeve, stare 70 in manj let, kot to ni mogoče niti za zadeve, ki so se zgodile dvajset let nazaj v nekdanji Jugoslaviji, ko je še na begu najbolj znameniti vojni hudodelec general Mladić. Carla Del Ponte se je mučila, da bi dosegla izročitev oziroma predajo teh storilcev in uspela prepričati Đinđića, ki je nekaj dni za tem izgubil življenje. Ampak ne mislim, da bi Slovenija morala povestiti glavo in molčati spričo dogajanja na oni strani nekdanje meje.

Mislim, da bi morali razčistiti stvari najprej doma. Kajti če tukajšnji kolaboranti

---

in nacionalni izdajalci obsojajo boj Primorcev, obsojajo Tigrovcе in poznejši partizanski boj. Če pripovedujejo o slovenskih fojbah, kjer se za sedaj tudi še ne ve, kdo je v jami pri Laškem, potem seveda ohrabrujejo njihove somišljenike z one strani, ki potem izsiljujejo in hranijo ambicije, ki sem jih nedavno tega poimenoval kot stegovanje grabežljivih prstov po slovenskem Primorju, Istri in Dalmaciji. V tem smislu bi vsa slovenska politika morala pokazati samozavest, odločnost in se upreti tem poskusom tudi z upoštevanjem in spoštovanjem tistih pravnih sredstev, ki so lastna demokratični pravni državi, ki ima pravico braniti se takrat, kadar se grabežljivi prsti stegujejo po tem, da bi v ugodni priliki ponovno postavili rapalsko mejo.

Na okrogli mizi v Ajdovščini sem se zavzel za to, da bi vsa Slovenija, vse njene institucije in vse njene civilno-družbene institucije stopile v bran našim primorskim rojakom, tistim, ki so ostali v Italiji in Primorcem zato, da bi se lahko uprli, da bi ohranili naše nacionalno ozemlje in našo nacionalno identiteto. To je bila tudi vsebina razprave, na kateri je sodeloval kolega akademik Jože Pirjevec, ki me je prav pretresel z ugotovitvijo, da je težko biti Slovenec v Trstu, a da nima tega problema, če pride v Ljubljano, niti če pride v Firence, kar pomeni, da nam nasproti vendarle ne stoji cela Italija. Sam imam nekaj osebnih izkušenj s tem, ko sem z italijanskimi, celo tržaškimi profesorji za kazensko pravo, brez vsakih problemov dosegel, da so s pomočjo profesorja Fišerja prevedli slovenski kazenski zakonik v italijanščino. To je nenavadno glede na to, da je šlo za silno finančno tvegan projekt. In vendarle smo uspeli in imeli dve promociji kazenskega zakonika- enega v Padovi na vseitalijanskem posvetovanju na temo kazenskega prava in enega na tržaški univerzi ob navzočnosti ljubljanskega in tržaškega rektorja. To pomeni, da bi se dalo s prizadevanji, s prepričevanji, s sodelovanjem na vseh področjih napraviti nekaj koristnega, nekaj, kar bi morda prepričalo vsaj mlajše generacije v to, da na tej strani, na vzhodu, nismo barbari. Smo kulturno ljudstvo in kulturn narod, s katerim se je mogoče mirno pogovarjati in sodelovati, čeprav je seveda Trst najbrž že sedaj in bo še nekaj časa leglo tistih, ki iztegujejo prste in tistih, ki gojijo fašistične ali neofašistične ambicije.

Današnje srečanje razumem kot pritisk civilne družbe na vse slovenske uradne in neuradne civilne institucije, da bi dejansko reagirale vsakokrat, ko je treba reagirati z besedo in s knjigo, s pisano besedo, pa seveda tudi z diplomatskimi sredstvi, ki jih ima na razpolago vlada.

Mag. Bogo ŠEST

Sodelovanje s Slovenci, ne z Italijani, Avstrijci in Madžari, ki govorijo tudi slovensko

V svojem prispevku se želim osredotočiti na kulturno, šolsko, športno in gospodarsko sodelovanje države Slovenije z našimi rojaki - manjšinci v sosednjih državah, na sodelovanje s Slovenci in ne z Italijani, Avstrijci, Madžari in Hrvati, ki govorijo tudi slovensko.

Kaj je spodbudilo Civilno iniciativo za Primorsko, da se je aktivno vključila na opozarjanje položaja slovenskih manjšin v sosednjih državah? Neofašistični incident, ki se je z zahtevo italijanskih oblasti po odstranitvi slovenskih simbolov zgodil v slovenski osnovni šoli v Barkovljah v občini Milje pri Trstu. Odstranitev simbolov, katerih uporaba je zagotovljena po Londonskem memorandumu iz leta 1954 o zagotavljanju pravic slovenske manjšine v Italiji. Drugič, provokacija pri jami Golobivnica v Lokvah. Tretjič, kljukasti križi na slovenskih spominskih obeležjih. Še bi lahko naštevali. To ne pomeni, da je naša dejavnost naperjena proti sodelovanju z narodi sosednjih držav. Vsi si želimo sodelovanja, vendar na enakopravnih osnovah. Uradna politika Italije in Avstrije manjšini obravnava kot nepotreben tujek, trn v peti, ki bi ga bilo potrebno izdreti, odpraviti, zbrisati, izseliti oziroma poitalijaniti in ponemčiti.

In kaj stori slovenska država oziroma vlada v njenem imenu? Skorajda nič. Ne zahteva uveljavitve vseh mogočih sporazumov, sklepov vlad, memorandumov, mednarodnih pogodb ipd., da bi v temelju preprečila raznorodovalno politiko slovenskih manjšin v sosednjih državah. Lepe besede, prijaznosti ipd., vljudnostna pravila diplomatskega mednarodnega in medsebojnega obnašanja, ko se srečujejo slovenski diplomati in voditelji s sosednjimi kolegi je v tem primeru zgolj navlaka, ki zamegljuje dejanski položaj manjšine, položaj, ko je Slovincem marsikdaj težko, velikokrat nemogoče uveljaviti svoje slovenstvo v vsakdanjem življenju. Tako v uradnem poslovanju ne morejo uporabljati slovenskega jezika, da ne govorimo o možnostih zaposlovanja, kjer bi lahko in morali uporabljati slovenski jezik na njihovem poselitvenem območju. Tako kot npr. v Sloveniji Italijani in Madžari na svojem poselitvenem območju dosledno uporabljajo svoj materni jezik. Nikomur v Sloveniji ne pade na misel, da bi jim to preprečil ali celo onemogočil. To Slovincem v vseh sosednjih državah ni omogočeno. In tu je država Slovenija povsem zatajila.

Država Slovenija bi morala celotno poselitveno območje s Slovenci, to je vključujoč regije v sosednjih državah, obravnavati kot enoten kulturno gospodarski prostor. Posebno pozornost bi mu morala posvetiti s konkretnimi načrti ohranjanja slovenstva v vsaki slovenski vasi v Benečiji, Reziji, na Tržaškem, Koroški in v Porabju. Dobro bi bilo, če bi se posamezna društva in šole iz osrednje Slovenije dejavnije povezovala s sorodnimi v dosedanjem zamejstvu. Zakaj? Zato, ker ravno Slovenci iz osrednje Slovenije, še posebej mladina, ne pozna problematike naših rojakov; največkrat niti ne vedo, da v tistih območjih še vedno živijo Slovenci.

Zakaj ne bi v osnovnih, srednjih šolah in fakultetah načrtno spodbujali pripravo raziskovalnih, seminarških in diplomskih nalog, ki bi obravnavale problematiko naših rojakov npr. v Reziji, Benečiji, na Koroškem, Porabju in nekdanjem slovenskem, sedaj hrvaškem Zagorju? Ali je tako težko nameniti en šolski športni dan za obisk teh krajev in se tam srečati z našimi rojaki. Prepričan sem, da je to mogoče, samo volja je potrebna. Zgled nam je lahko avstrijska manjšina v Italiji in avstrijska politika do nje, ki ji Italija izpolnjuje svojo obvezo v meri, da če kot popotnik potuješ po tistih krajih ne veš, ali si v Italiji ali v Avstriji oz. najprej pomisliš, da si v Avstriji, kjer živi italijanska manjšina.

Od kulturno športnih dejavnosti se ne da preživeti. Gospodarska aktivnost je predpogoj za ohranjanje in razvoj kulture ter drugih vrst sodelovanja naših narodnostnih skupnosti v sosednjih državah. Samo če bo manjšina tudi gospodarsko samostojna in neodvisna bo preživela, bo samozavestna in se bo ohranila, sicer je obsojena na folklorno znamenitost in nič več. Današnje razmere so take, da se pospešeno odvija gospodarski in demografski propad slovenskih družin v slovenskih regijah sosednjih držav. Kruto resnico - to dejstvo izginjanja slovenskih manjšin - ob vseh sicer visoko donečih izrazih pomoči s strani slovenskih politikov, vse preveč pozabljamo. Dejstvo je, da je gospodarsko življenje slovenske manjšine npr. v Italiji v 30-letih prejšnjega stoletja uničil fašizem, v 90-letih pa Slovenija zaradi ideoloških razlogov in bojazni pred gospodarsko prodornostjo Slovencev v Italiji in Sloveniji. Povzročila je namerno uničenje slovenske banke v Trstu in hitro rastoče gospodarske družbe Safti. Propadlo je na desetine malih podjetnikov. Podobno se je zgodilo tudi na avstrijskem Koroškem. Znano je, da ima Italija v svojem strateškem načrtu namen gospodarsko osvojiti slovensko ozemlje do bivše rapalske meje. Zakaj neki je italijanski zunanji minister letos februarja v Trstu izjavil, da je potrebno slovenski del Krasa poitalijaniti na vse možne načine, predvsem s poselitvijo in ustanavljanjem malih italijanskih podjetij. Poitalijančevanje tega dela Slovenije se že dogaja (primeri iz občin Sežana, Divača, Kozina, Nova Gorica), toliko lažje zaradi nekritičnega pristopa države in zaslužkarskega odnosa obmejnih občin in županov do tega problema. Na avstrijski strani npr. Avstrijci in Nemci pospešeno kupujejo gozdove od slovenskih kmetov, ki se borijo za preživetje. Zakaj ne bi npr. te gozdove kupovala tudi Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije. Te

---

regije so zanimivo življenjsko okolje, zaradi značilne jezikovne raznolikosti, bližine evropskih povezav, obstoja visokošolskih središč, bogastva naravnih virov (voda, les), turističnih središč, možnosti razvoja alternativnih virov energije in še bi lahko naštevali. Same prednosti, le če jih hočemo videti. Predlagamo, da gospodarsko ministrstvo ugotovi in zagotovi: a) katere dejavnosti bi kazalo razvijati, še posebej ekološko naravnane (alternativni viri energije, predelava lesa, turistične kmetije, naravno pridelovanje kmetijskih pridelkov ipd.), b) znatne olajšave za podjetja, ki željo delovati v skupnih programih s slovenskimi podjetji (npr. v podjetniških oz. industrijskih conah) na bivših obmejnih območjih, c) pripravi ugodne pogoje za naselitev Slovencev na območjih in č) izkoristi različne realne možnosti v okviru EU za sofinanciranje tovrstnih projektov. Za začetek resnejšega pristopa k gospodarski oživitvi teh območij predlagamo, da se za ta namen pripravi gospodarska konferenca malih in srednjih podjetij v okviru Obrtno podjetniške zbornice Slovenije.

Ob osamosvojitvi Slovenije so skorajda vsi naši rojaki pričakovali avtomatično podelitev državljanstva Republike Slovenije. Niso ga dočakali. Sledilo je prvo razočaranje, pravzaprav ponižanje, saj Slovenije niso začutili kot svoje domovine, kot matice, ki ji bodo po dolгих stoletjih vendarle pripadli. Namesto tega so doživeli hladen tuš obrazložitev, zakaj državljanstva ne morejo avtomatično pridobiti, med tem ko so ga lahko avtomatično pridobili Slovenci živeči v prekomorskih državah, predvsem v Argentini. Naši rojaki v sosednjih državah morajo za pridobitev slovenskega državljanstva iti skozi enak postopek kot npr. Kirgiz, Čerkez, Azerbedžanec, Makedonec, kot to velja za vse pripadnike tujih narodov. Tak postopek je za naše slovenske rojake sramoten, še bolj sramoten pa za državo Slovenijo. Za razliko od Slovenije sta npr. Hrvaška in Italija svojim rojakom enostavno podelili državljanstvo. Enako bi morala storiti Slovenija. Tisti, ki bi ga hotel, bi ga vzel. Brez politiziranja bi morali tak postopek podeljevanja državljanstva izpeljati za vse Slovence po svetu, ne pa jih deliti na levičarje in desničarje in jim preko take delitve dati vstopnico za pridobitev državljanstva. Za tako ravnanje Slovenije ni opravičila. To je politikantsko ravnanje. Naredimo konec političnemu dodeljevanju državljanstev! Slovenec v tujini je Slovenec in ne najprej komunist, anarhist, liberalec, social ali krščanski demokrat ipd. Politično prepričanje nima zveze s podelitvijo državljanstva. Ob tem ne gre za kakršno koli kupčkanje matične države, temveč bi s tako potezo okrepila narodnostno zavednost manjšin in s tem dvignila zavest pripadnosti slovenstvu in matični domovini. S tem bi pridobili ogromno – pripadnost matici, ki je sedaj marsikdaj skoraj ne čutijo. Ne samo da je ne čutijo, tudi ne uvidijo potrebe za izkazovanje takih čutenj. In nenazadnje, moralna dolžnost države Slovenije do naših rojakov v sosednjih državah je, da jim avtomatično podeli slovensko državljanstvo, odločitev posameznika pa je, ali bo to pravico izkoristil ali ne.

In za konec. Nujno je razviti ne samo dolžnost, temveč občutek sodelovanja

---

z našimi rojaki v zamejstvu pri Slovencih v osrednji Sloveniji. Slovenci osrednje Slovenije ne poznajo njihovega v bistvu težkega življenja, bolečine in strahu pred potujčevanjem, ali pa ga poznajo površno. Naši rojaki na poselitvenih robovih Slovenije morajo začutiti, da jim bomo stali ob strani, začutiti morajo, da so naši. V nasprotnem primeru nas ne bodo še naprej doživljali kot Slovence, ki smo si blizu, ampak kot nerazumevajoče, vzvišene in odtujene Slovence, Slovenijo in Ljubljano pa tam nekje daleč, ki ji je malo mar zanje, tako kot se je že tolikokrat dogajalo in zgodilo v zadnjih sto letih.

Dr. Maca JOGAN

Sistematično gojena sovražnost do Slovencev

Naj za začetek omenim samo eno misel ob rob razpravam o prvi temi. V zadnjih dneh smo lahko brali, da je Nemčija dobila vojnega zločinca Demjanjuka, ki je pomagal usmrtiti 29.000 Židov v koncentracijskem taborišču Sobibor. V včerajšnjem *Delu* je bilo na koncu poročila tudi stališče nekaterih preživelih, da je zelo pomembno, da se o teh zločinah govori, tudi če ne bo prišlo do obsodbe. Zakaj to omenjam? Prav zaradi tega, ker ne glede na to, kakšna je pričakovana uspešnost začetih odškodninskih ali morebiti celo drugačnih postopkov v Sloveniji, pomembno je in bo to, da se bo končno v javnosti slišalo več o fašističnih zločinah.

Morebiti bo kdo oporekal, zakaj posegati v zgodovino, ko pa končno živimo za prihodnost. Seveda živimo za prihodnost, korenine so pa v preteklosti in žalostno je, da se poskuša prav s preteklostjo manipulirati tako, da se nam prihodnost kaže v bistvu v zelo grdi in temni luči, v luči, ki čaka domnevno zločinski (slovenski) narod. Da bi se sedanje neustrezno stanje popravilo, bi bilo potrebno storiti marsikaj na vseh ravneh in na različnih področjih.

1) Dosedanja politika Republike Slovenije (od 1991 naprej) v odnosu do Italije ni ustrežna in ni v skladu z dostojanstveno držo naroda, ki se ponaša z lastno državo. Ob malikovanju dobrososedskih odnosov prevladuje podcenjevanje resničnih ciljev italijanske politike in bolj ali manj odkritega sovražnega delovanja zlasti skrajnih političnih organizacij. Enostransko prijazno in spokorniško delovanje odgovornih in pristojnih predstavnikov slovenske države (svetla izjema je sedanji predsednik Republike Slovenije dr. Danilo Türk) je prispevalo in prispeva k odpravi moralno dolžniškega razmerja med okupacijsko in okupirano državo. V sodobnosti se Italijanska republika poskuša moralno očistiti zločinskih dejanj nad slovenskim narodom v fašistični dobi s sprevačanjem zgodovinskih dejstev tako, da se pred obličjem Evrope razglša za žrtev »krvoločnih Slovanov«.

2) Desetletja po drugi svetovni vojni prikrita in sistematično gojena sovražnost do Slovencev (Slovenije) je v Italiji prišla na dan ob razglasitvi državnega praznika »dneva spomina na fojbe (brezna)« pred petimi leti. Gotovo ni naključje, da je bil leta 2004 za ta praznik izbran 10. februar, dan, ko je bila leta 1947 v Parizu podpisana Pariška mirovna pogodba, ki je odpravila rapalsko mejo. Evropskemu

---

parlamentu je bil uradno cilj tega praznika predstavljen kot »spomin na preteklost, da bi se oblikovala nova prihodnost v demokratični Evropi«. Zveni lepo in humano, vprašanje pa je, na kakšni podlagi naj se ta prihodnost oblikuje.

Praznovanja in dogajanja ob tem prazniku v sosednji državi namreč kažejo, da je ta »spomin na preteklost« izrazito enostranski in usmerjen v sistematično utrjevanje skrajno negativne podobe Slovencev (in Hrvatov), oziroma kar »Slavov«. Sporočilo Evropi in svetu je jasno: bojte se takšnih krvoločnih narodov in takšnih držav! Prav »Slavi« naj bi po koncu druge svetovne vojne množično pobijali (nedolžne) Italijane samo zaradi njihove narodne pripadnosti. Takšne razlage so neločljiva sestavina izobraževanja v Italiji in tako po uvedbi praznika v šolah učijo mlade, kot smo lahko slišali letos ob veličastnem praznovanju tega dne. Omemba spomina na »trpljenje slovenske manjšine« v govoru predsednika Italije se ob vsem dogajanju lahko razume le kot lepotni oblič na zmrcvarjeno zgodovinsko podobo slovenskega naroda.

Ob takšnem obdolževanju in zasramovanju je nemogoče ostati nem, zazrt zgolj v »prihodnost demokratične Evrope«. Ni mogoče odmisлити celovite podobe preteklosti in sistematičnega ter celovitega vcepljanja prave »visoke civilizacije« slovenskim »domorodcem«. Stopnjevanje sovražnosti z različnimi duhovnimi sredstvi (kot je film *Srce v breznu*, medijsko sporočanje, itd.) namreč v zadnjem času strašljivo prehaja v organizirane pohode Unije Istranov na slovensko ozemlje. Za plaščem pietete do žrtev in sklicujoč se na prispevek tega praznika k »demokratični Evropi« se skriva jasen cilj, kot ga je G. Finni razglasil 21. 2. 2009 v Trstu: ponovno zasesti in vnesti italijanskost na ozemlja, ki so »začasno v drugi državi, kajti ta ozemlja že tisočletja pripadajo Italiji«.

3) Slovenska vlada (oz. Ministrstvo za zunanje zadeve) bi morala protestirati zoper takšne izraze sovražnosti in zahtevati spoštovanje Pariške mirovne pogodbe in Osimskih sporazumov. Prav tako bi bilo potrebno zahtevati (ne le priporočati) objavo *Poročila zgodovinsko kulturne mešane slovensko-italijanske komisije Slovensko-italijanski odnosi 1880-1956* (Koper - Capodistria, 2000) in nasprotovati praksi, ko se slovenska manjšina v Italiji jemlje za talko napetosti in nesporazumov, ki jih ustvarjajo zlasti pripadniki skrajnih političnih usmeritev (kot je Unija Istranov). Hkrati bi bilo potrebno opozoriti mednarodno skupnost (EU) na ustvarjanje napetosti v tem prostoru. Mislim, da bi bilo prav, da bi Slovenija kot članica EU začela iskati podporo v tej večdržavni skupnosti.

4) Za 23. maj je Unija Istranov ponovno napovedala shod ob breznu Golobivnica v Lokvi, ker se njihov shod 28. februarja ni v celoti posrečil. Mimogrede naj izpostavim, da ne morejo državljani sami ali pa ob minimalni podpori ustreznih represivnih organov v nedogled zagotavljati varnosti v samostojni, suvereni državi. Skrajni čas je, da slovenska država uradno zavaruje svoje državljane in prepreči,

---

da bi domnevna grobišča (brezna) domnevnih italijanskih žrtev postala sredstvo ustrahovanja slovenskih državljanov in da bi se morali sami organizirati, da bi zavarovali svoje človeško in nacionalno dostojanstvo.

5) Najvišji pristojni organi Republike Slovenije morajo zavriniti možnost, da bi skrajne organizacije tujih državljanov samovoljno izvajale sovražne pohode na slovensko ozemlje. Izdaja dovoljenj za kakršne koli kvazikomemoracije ne more biti le občinska zadeva. Država mora zagotoviti varovanje osnovnih vrednot, ki so zapisane v Ustavi. Zato je nujno uradno protestiranje pristojnih vladnih teles (Ministrstva za zunanje zadeve, Ministrstva za notranje zadeve) glede nameravanega dogodka, da ne bodo Primorci živeli v stalnem strahu.

6) Danes je bilo že veliko govora o sodelovanju. Podpiram že izražene zamisli, ki bi jih bilo verjetno koristno še razširiti, zlasti na medijski prostor. Pravzaprav manjka ključno vezivo za usklajeno narodno obrambno delovanje v prihodnosti. Država bi morala izoblikovati celovito strategijo razvoja ob zahodni meji, ki bi onemogočala »mehko« italijanizacijo. Podobno bi morala biti v razvojni strategiji zajeta druga območja ob severni, vzhodni in južni meji.

Nujnost drugačne prakse narekuje zlasti dogajanje po vstopu Slovenije v EU. Pod geslom, da ni več meja, kar je čisti mit, se začenja italijanizacija brez prisilnih ukrepov. To, kar se sedaj dogaja na Primorskem, je z vidika ohranjanja nacionalne identitete skrajno vprašljivo. Ob avtohtonih kraških naseljih, vaseh, se namreč gradijo nekajkrat večja tržna naselja in ve se, kdo potem tam kupuje. Čista slovenska okolja se poseljujejo z italijansko govorečim prebivalstvom, kar se ponekod že kaže v »sveži« dvojezičnosti. Prišlo je celo do tega, da se je oznaka fašistične vojaške enote uporabila za naziv ulice v takem novem naselju. V Državnem svetu je leta 2008 že bil posvet, ki je opozoril na okoljsko in urbanistično problematiko Krasa in širše Primorske. Dosedanje smeri razvoja spodbujajo bojazen glede prihodnosti, saj vodijo do tega, da bi ta del Slovenije postal naravna in socialna puščava. To pa gotovo ni sprejemljivo!

7) Nujno je ozaveščanje slovenske javnosti o dejanskem zgodovinskem poteku in posledicah okupacije Primorske od leta 1918 naprej. Kot je pokazala anketa februarja 2005, v slovenskem prostoru prevladuje nepoznavanje zgodovinskega dogajanja na slovenskem Primorskem pred in med drugo svetovno vojno. Kar dve tretjini odraslih ne ve veliko ali skoraj nič o fašističnem nasilju in NOB. Bojim pa se, da se stanje ne bo izboljšalo, če se v Sloveniji ne bo zaustavilo oživiljanje fašizma (nacizma) in rehabilitiranje sodelavcev okupatorjev. Če bo šel notranji razvoj v Sloveniji (kar je bilo mimogrede tu že omenjeno) v smeri, kot se utrjuje zadnji dve desetletji, potem lahko celo pričakujemo, da bo tega ozaveščanja še manj. Glede na zavezanost Slovenije antifašizmu kot enemu od temeljev evropske skupnosti držav (EU), je skrajni čas, da se takšen razvoj zaustavi.

Dr. Spomenka HRIBAR

Narediti konec manipulacijam

To, kar je govorila dr. Maca Jogan, je absolutno vredno premisleka in to vsaka njena ideja posebej. Še preden sploh začnem s svojo diskusijo, naj rečem, da me zelo ježi, ne bom uporabila kakšnih »primernih« besed, dobesedno me ježi, da govorimo sami med seboj. Razen predsednika Državnega sveta ne vidim tu nobenega funkcionarja, ministra, kakšnega državnega sekretarja, če se pa morda motim, pa naj, prosim, dvigne roko, da ga vidim! Tudi ministra za Slovence po svetu ne vidim. Sem pa tamle zagledala gospoda Kacina, ki je evropski poslanec in redka izjema, ki je tukaj. Pozdravljen!

Naveličala sem se, da govorimo sami med sabo, saj se bolj ali manj dobro razumemo. Prisezem, da sem zadnjič tukaj, če ne bo prišel tisti, ki mu je namenjeno naše govorjenje. V bistvu je taka ignoranca s strani vlade oziroma državnih funkcionarjev žaljiva.

Predlagam, da ustanovimo neko komisijo, ki bo današnja diskusijo in ideje, ki so bile tu izrečene, zbirala in predstavila vladi, ne samo kot zapis, ampak tudi kot neko prijazno zahtevo, da razmisli in nekaj naredi v zvezi s problemi, ki jih imajo Primorci na različnih področjih. Poleg teh problemov, ki so bili tu že omenjeni, obstaja tudi problem vidnosti slovenske televizije v zamejstvu. O tem bo tudi najbrž še kdo spregovoril. Sedaj bom poskušala samo nanizati nekaj vprašanj oziroma problemov.

Glede Golobivnice in fojbi bi morala tudi slovenska država reči nekaj o tem. Ne moremo govoriti samo o tem, kako se fašizem krepi, kajti krepi se tudi zato, ker pri nas te stvari s povojnimi poboji še niso razčiščene in predlagam to, kar sem predlagala tudi na srečanju v Kopru, da damo pobudo naši vladi, da se t.i. fojbe na Primorskem odpre, da se vidi, kaj je v njih, ali in kje gre za grobišča in kje ne. Čeprav je to zelo naporno in zelo grozno početje, ki lega na dušo vsem našim državljanom, ki moramo gledati to nepietetno obravnavo posmrtnih ostankov, pa vendarle mislim, da bo treba enkrat razčistiti, kje, kdo, koliko, kako je prišlo do teh likvidacij in zakaj. Zato, ker prej ne bo konca politične manipulacije. Ko bodo te zadeve razčiščene, grobišča, brezna in jame raziskane, naj se postavijo spominska obeležja tam, kjer za grobišča gre, da se problem uredi tudi na simbolni in moralni

---

ravni ter da se neha s tem. Dokler ta vprašanja niso rešena, ali se celo zmanjšuje njihov pomen, je to humus za italijanski fašistični ali pa neofašistični del italijanske javnosti, ki manipulira s številkami in obtožbami. Ta manipulacija je večja in njen pomen je večji, kot si mi tukaj predstavljamo, predvsem pa, kot si to predstavlja naša vlada.

Še glede prihoda ezulov 23. maja na naše ozemlje. Kakorkoli bi bilo to komu mogoče všeč, da se jim ta prihod prepreči, je to menda nemogoče. Kot je pojasnila ministrica Kresalova, se prepovedati njihovega prihoda ne da. Pri nas velja tudi evropska zakonodaja in komemorativnega shoda nikomur ni treba niti prijaviti niti zanj iskati dovoljenj ali ga prepovedati. Vsaj tako nam je bilo to sporočeno in jaz to sporočam naprej. Še slabše pa je, da po zakonu na istem kraju v istem času ne smeta biti dva shoda. To se pravi, da bi v primeru, če bi se naši ljudje hoteli zbrati tam istočasno, morali prijaviti svoj shod, ki pa naj ne bi dobil dovoljenja, in bi ga policija na nek način morala preprečiti.

Zato predlagam, še posebej vsem intelektualcem iz Primorskega, da poskušajo prebivalce obvestiti o tej zadevi in jim predlagati, da se shoda ne udeležijo, da ga dostojanstveno ignorirajo. To je edina možnost, da se prepreči možen incident, za katerega ne vemo, kako se bi končal in ki bi vrgel zelo slabo podobo na Slovenijo, v primeru da bi se začeli na naši zahodni meji zapletati medsosedski odnosi.

Pri ministrici so bili tudi drugi kolegi iz Civilne iniciative, ki bodo morda poročali po svoje. Toliko glede Golobivnice. O njej bomo očitno še razpravljali. Moram pa reči, da sem prepričana, da je treba pritisniti na slovensko vlado, da pripravi neko spomenico o tem, kaj se dogaja na Primorskem v zvezi z domnevnimi povojnimi grobišči in ezulskim »pohodništvom«. Italijanom bo zelo nesimpatično, če bo v spomenici zapisano kaj o oživljanju v bistvu fašističnih zahtev po našem ozemlju. Ampak neko spomenico o tem, kako se v Italiji ta tendenca - četudi samo na ravni neke radikalne skupine - pogloblja in širi, bo vendarle treba artikulirati in o tem obvestiti tudi EU.

Dr. Jože PIRJEVEC

Gonja proti Slovincem ni od včeraj

Gonja proti nam ni od danes in niti od včeraj. Začela se je leta 1943, ko so nacisti meseca oktobra začeli raziskovati jame, v katere so Istrani, predvsem Hrvati, vrgli okoli 400 ljudi zato, da so se maščevali za stoletno tlačenje. Zadevo so nacisti in fašisti dobro izrabili. Naj opozorim, da so bili to sodelavci gestapa, ki so prihajali iz Poljske in so vedeli, kako je treba delovati na polju protislovanske in protipartizanske propagande. V sodelovanju z lokalnimi fašisti so razvili tezo, da smo krvoločni barbari, da smo pobijali Italijane samo zaradi tega, ker so bili Italijani, in da smo izvršili genocid. To tezo je pozneje prevzela tudi demokratična Italija, ker jo je pač lahko s pridom uporabljala v boju za meje. Po letu 1948 je postala rimska vlada nekoliko bolj previdna, saj je potrebovala Jugoslavijo kot obrambni ščit, ko je prišlo do razkola med Titom in Stalinom. Kljub temu pa je dovolila, da se je v obmejnem prostoru ta propaganda še dalje razpletala in izrabljala predvsem v času volitev.

Ko je Jugoslavija propadla in ni bilo treba imeti več obzira do kolikor toliko močne sosedje, so to tezo dvignili iz pozabe, kajti do leta 1991 jo je gojila v prvi vrsti skrajna desnica. Od leta 1991 dalje, še bolj pa od leta 1995, sta se levica in desnica zmenili, da jo bosta složno razglašali in to počenjata še danes. Zakaj? Zaradi tega, ker vključujejo določene italijanske politične sile naše ozemlje v svoje hegemonistične načrte. Kakšni so natančno ti načrti, je težko reči. Toda dejstvo, da je rimski parlament proglasil prav 10. februar za dan spomina na ezule in na fojbe, torej dan, ko je leta 1947 Italija s podpisom mirovne pogodbe dobila odpustek za svojo imperialistično vojno in je bila vključena kot enakopravna članica v mednarodno skupnost, je zgovorno. Italijanski parlamentarci so si dovolili označiti ta dan, kot dan narodnega žalovanja in očitkov na rovaš slovenskih in hrvaških sosedov, kar pomeni, da so moralno izničili pomen mirovne pogodbe. Ne obotavljam se reči, da so s tem v bistvu skušali postaviti pod vprašaj tudi veljavnost naše meje. Mislim, da se tega naša politična elita in širša javnost ne zavedata dovolj.

Kakšen je bil naš odgovor? V bistvu ta, da smo iskali dialog z najbolj skrajnimi silami, ki so prisotne v Trstu. Vi ste - tako pravim zaradi tega, ker so ljudje, ki so storili, prisotni v dvorani - dovolili, da je Lacota, predsednik Unije Istranov, podprl naše zahteve glede Piranskega zaliva v sporu s Hrvaško in ste ga legitimirali

---

z organizacijo nedavnega »spravnega« srečanja v Kopru. S tem ste kompromitirali tudi slovensko vlado, kajti Lacota je, potem ko je srečanje propadlo razglašal, da je do njega prišlo na pobudo ljubljanske vlade. Zdi se mi, da gre za poteze, ki so neopravičljive in da smo obsojeni na polom, če bomo nadaljevali s tako politiko. Tu mislim tudi na stališča naše ministrice za notranje zadeve, saj se sprašujem, kako je mogoče dovoliti »žalni zbor« na kraju, pred breznom Golobivnica, kjer ne vemo, kaj je pravzaprav v njem. Nobenega kolikor toliko konkretnega dokaza ni, da so v Golobivnici pri Lokvi pokopani tudi Italijani, kakor trdijo Lacota in njegovi pristaši. Želel bi vas opozoriti, da je jame na Tržaškem temeljito raziskala že med leti 1945 in 1948 skupina speleologov, ki je v njih najdene posmrtne ostanke tudi odnesla in dala forenzično pregledali. Leta 1991 so isto storili tudi z jamami v koprski občini in, če se ne motim, tudi v Novi Gorici in Ajdovščini. Kraške jame so tako v glavnem že raziskane. Nikoli nisem slišal za Golobivnico. O omenjenih raziskavah imamo spisek, ki ga je pripravil tržaški inšpektor De Giorgi. V tem spisku Golobivnice ni, čeprav je inšpektor tudi zapisal, da so prisluhnili vsakemu šepetu, kjer bi lahko našli žrtve povojnih obračunavanj. Mislim, da so v Golobivnici pokopani nemški vojaki, ker imamo o tem pričevanje nekega vaščana iz Lokve, Italijanov pa kot pravim ni. Izhajajoč iz tega prepričanja se sprašujem, kako je mogoče dovoliti na slovenskih tleh »žalno« slovesnost, ki je v resnici izraz nam sovražne politike.

Želel bi vas tudi opozoriti, da se te manifestacije ponavljajo na Tržaškem od leta 1959 dalje in da so desničarski elementi, ki so jih prirejali, izbrali dve jami, od katerih je ena, »Bršljanovka«, prazna, čeprav piše na spominskem kamnu, da so v njej pokopani Dalmatinci, Rečani in Istrani in da jih je kar 2.500. Drugo, tisto pri Bazovici, ki ji pravimo »šoht«, pa so raziskale britanske vojaške enote od julija do oktobra 1945. Našle so deset trupel. Devet nemških vojakov, žensko, razmrčvarjene kose človeških teles in mrhovine konj. Jamo so pozneje še trikrat pregledali. V njej niso odkrili ničesar, razen smeti, kajti v času demokrščanske oblasti v Trstu, ko je bil župan ostri sovražnik Slovencev Gianni Bartoli, je služila kot odlagališče za odpadke, orožje in nafto. Ta jama je danes znana kot največje grobišče v Italiji, kjer naj bi bilo okoli 2.500, 3.000, 5.000 Italijanov, pobitih samo zaradi tega, ker so bili Italijani.

RAZPRAVA

(povzetek *)

Božo NOVAK

Filip Robar Dorin nam sporoča naslednje: »Prosim, če sporočite gospodoma Kavčiču in Bevku pred začetkom današnje okrogle mize, ki jo organizirata Državni svet in Civilna iniciativa za Primorsko, da sem nujno zadržan in se omizja ne morem udeležiti. Na žalost pa je tudi to res, da me kljub temu, da sem avtor filma Veter se požvižga, ki obravnava današnjo tematiko, in kljub široki javni podpori, ki jo je film doživel pri predvajanju v Trstu, v Ljubljani, Gorici in drugod na Primorskem, uradno ni nihče povabil na današnjo okroglo mizo. To dokazuje, da film pri nas nima skoraj nobene vrednosti. Škoda. Spet smo tam, kjer smo bili, in to je slaba popotnica za mlade. Pričakoval bi, da v svojih nastopih nekdo vsaj omeni film o odnosih med Slovenijo in Italijo v zadnjih sto letih, ki je nedvomno dobro in preverjeno izhodišče za razpravo in podlaga za zgodovinsko obravnavo v šolah in inštitucijah«.

Leopold GREGORČ

Neracionalno uvajanje digitalne TV v Sloveniji

V Evropi, ki šteje 45 držav, se je 35 držav odločilo za uvedbo TV formata MPEG2. Med njimi vse največje kot so Nemčija, Velika Britanija, Francija, Španija, itd., ter tudi naše sosednje države Italija, Avstrija, Hrvaška. Število prebivalcev teh držav je okrog 405 milijonov.

Nekaj držav kot so Irska, Portugalska, Estonija, Norveška, Madžarska, se je odločilo za uvedbo formata MPEG4. Število prebivalcev teh držav je 30,2 milijona. Nekatere države (Francija, Hrvaška), ki imajo sistem MPEG2, so uvedle za pokrivanje glavnih mest po en oddajnik za MPEG4 zaradi prenosa HDTV televizije (vir: www.DVB.com, stanje: maj 2009, Stanje v Sloveniji).

V 13. členu Zakona o RTV Slovenija piše: »RTV Slovenija izvaja kot javno službo

* Po magnetogramskem zapisu

---

naslednje dejavnosti: zagotavlja vidnost in slišnost programov RTV Slovenija in drugih programov posebnega pomena za Republiko Slovenijo, zlasti na območjih v zamejstvu, kjer živi slovenska narodna skupnost...«. Uvajanje MPEG4 na RTV Slovenija pomeni neposredno kršitev tega zakona, ker v sosednji Italiji, Avstriji in Hrvaški že deluje sistem MPEG2, ki pa ni kompatibilen z sistemom MPEG4, in zato tam živeči prebivalci programov ne morejo gledati. RTV Slovenija je za pokrivanje zamejskih Slovencev s signali zemeljske TV postavila močne TV oddajnike na Tinjanu (Trst z okolico), Nanosu (6 kanal), Kuku (oba del Italije do Vidma), Peči (Ziljska dolina, Celovec), Plešivec (do Velikovca), Pohorje (Avstrijska Štajerska), Kum in Trdinov vrh (Hrvaška). Ti oddajniki bodo po izklopu analogne TV oddajali v prazno izven Slovenije. Še več, slovit 27 kanal na Nanosu, naše TV okno v Italiji, se bo povsem zatemnilo. Ker se v Italiji ne bo videl, sem prepričan, da bodo na istem 27. kanalu zelo hitro zrasle italijanske postaje v sistemu MPEG2, ki pa jih 27 kanal na Nanosu v MPEG4 formatu ne bo skoraj nič motil. To je zakonitost digitalne TV. To bi bila nenadomestljiva izguba za Slovenijo v čedalje večjem pritisku italijanskih krogov, ki še vedno sanjajo o rapalskih mejah. Za to kršitev je direktno odgovoren generalni direktor RTV Slovenija in če ustrezni organi ne bodo ukrepali, ga bo prijavila civilna družba.

In še dva praktična primera tehnične prednosti oziroma pomanjkljivosti obeh sistemov:

- Puče 5 pri Novi vasi, okrog 6 km od hrvaške meje v slovenski Istri, stanovanje Omejc. Kvalificiran tehnik je montiral STB (set top box) za MPEG4 in s sobno anteno ujel italijanske programe v MPEG2, slovenskih pa nič. Šele po montaži zunanje antene na strehi je dobil sprejem programov RTV Slovenija iz OC Beli križ. Račun za STB, anteno in montažo je znašal 260 evrov;
- Golnik 59, stanovanje Stojkovič. Lokacija zakrita proti Krvavcu, odprta proti Krimu. Tehnik je prišel s MPEG4 STB in pomeril signale. Rezultat: signali ORF vidni s sobno anteno, signali RTV Slovenija samo z zunanjo anteno. Predračun je znašal 280 evrov in kupec se je raje odločil za satelitski sprejem za 160 evrov.

Dr. Franc VODOPIVEC

Nisem spravaš

Po poklicu sem inženir in eden od soustanoviteljev pevskega zbora Vinko Vodopivec. Leta 1953 smo mu dali ime po primorskem duhovniku, skladatelju,

---

ne po kakšnem ali takšnem patriotu, kot je bilo takrat v modi. Vprašajte gospoda Nanuta, našega dirigenta, kaj je on zaradi tega pretrpel takrat, ko je iskal podporo za ta zbor, da bi mu država kupila kravate, pa jih ni. Taki pač smo Primorci.

Mnogo stvari bi imel povedati in upam, da bo o tej zadevi izšel zbornik. Resnično rad bi imel v pisni obliki sestavke Bevka, dr. Joganove in dr. Pirjevca, ki jim čestitam, ker se dotikajo srca materije in ne pravnih zadev. Pravo ne bo uredilo z Italijo nikdar nič. Mednarodno pravo je sredstvo, s katerim velike države uveljavljajo svoj interes do majhnih na pravni način. Ne ščiti majhnih držav, in EU ima tudi namen ščititi interese svojih ustanoviteljev. Kdo pa so ustanovitelji? To so Francija, Nemčija in Italija. Vendar EU daje neko možnost, ki jo do sedaj nismo imeli. Ker se sklicuje na svojo demokratičnost, odprtost, na to, kako bodo v njenem okviru vsi problemi rešljivi, je to priložnost, da se naši dobro plačani poslanci v Bruslju sestanejo in napišejo kratek memorandum v 27-ih jezikih, vključno s slovenščino, ga razdelijo in povedo, kaj je Italija, ne fašisti, delala s Slovenci od leta 1878, ko so anektirali dele Beneške Slovenije. V takem memorandumu je treba napisati mnogo stvari, in omeniti požig Narodnega doma, streljanje otrok, pobijanje odraslih, in omeniti tudi edinstven primer pokopališča otročnic in novorojenčkov, ki so v taborišču na Rabu umrli od lakote. Ko sem kot maturant obiskal to pokopališče, me je to zelo pretreslo.

Nisem »spravaš«, ker pri spravah je enako kot pri mednarodnem pravu. Zmaga tisti, ki je močnejši, ne tisti, ki ima argumente. Tisti, ki je močnejši, svoje argumente predstavlja javnosti. Italijani res mislijo, da smo mi Slovenci zanje nevarni, a nismo.

Karel SMOLLE

Izjemna podobnost s problemi manjšine na Koroškem

Imam izredno priložnost poslušati stvari, ob katerih sem se zelo zamislil: koliko podobnih elementov je z našimi vprašanji na Koroškem, koliko podobnih načinov, koliko tudi nerazumljivih reakcij, če pomislim na to, na kar je opozoril dr. Pirjevec, da nas nekateri iz Slovenije nagovarjajo, da moramo iti s skrajneži v koroški dialog: To poskušati s Haimatdinstom in podobnimi organizacijami, ter v nekih pogovornih trenutkih doseči spreobrnjenje ali kaj podobnega.

Mene so ta vaša poročila in vaše pripombe deloma zelo pretresle. Tako civilno iniciativo si želim tudi za Koroško in prosim da predsedstvo, ali kdorkoli je pristojen in se čuti pristojnega, da nam pomaga, da bi ustanovili tako interesno skupino znotraj Slovenije tudi za naša vprašanja. Gre za severno mejo. Tudi tam

---

je odprtih mnogo vprašanj.

Navezal bi se na gospoda Bavconca v smislu, kaj v okviru manjšinskega političnega delovanja pomeni pravo. Za nas koroške Slovence je pravo ključnega pomena. Slovenija je zapustila Koroško s svojimi partizani v zameno za določene pravice, v zameno za 6. in 7. člen Avstrijske državne pogodbe. Ta državna pogodba ima ključni element, da je to pogodba, ki je zreducirana na neko ozemlje. Dokler bomo govorili o naselitvenem ozemlju koroških Slovencev, tako dolgo bodo koroški Slovenci politični subjekt in objekt. To je za nas izredno pomembno. Zakaj se naš, res prebrisan pravnik, Vovk Rudi vozi skupaj z drugimi skozi naše vasi prehitro, da na ta zelo čudaški način dosežemo pravice, ki so pravzaprav kolektivne ali skupinske ali korporativne pravice? Mi se pravu ne bomo odpovedali zato, ker ravno v pravu zmagujemo in to je za nas ključnega pomena.

Diplomska vprašanja, politična vprašanja, vprašanja sosedskih odnosov so namreč ključnega pomena in čas je, da Republika Slovenija po dvajsetih letih odraste v zrelo in odraslo državo z vsemi pravicami in dolžnostmi. Če iz tega potegnemo našo politično odločitev, smo odgovorni za to ozemlje in za ljudi, ki tukaj živijo. Te odgovornosti nam nihče ne more vzeti in si je tudi ne bomo pustili vzeti.

Zato sem tudi povedal na zadnjem sestanku z ministrom in državnim sekretarjem, da smo na Koroškem v situaciji, kjer zaradi zasuka Koroške dežele na desno potrebujemo Slovenijo kot pomočnico zaščitnico, ali kakor koli se definira v okviru državne pogodbe ali nad državno pogodbo ali ob državni pogodbi. Rabimo torej državo matičnega naroda, da nam pomaga reševati nekatere osnovne zadeve. Katere so te osnovne zadeve, pa bom povedal na sestanku iniciative za Koroško.

Igor KOMELJ

Minister za Slovence po svetu in v zamejstvu – strateška napaka?

Osebnostno bi si ne želel, da bi prišel enkrat na sestanek za Primorsko, drugič za Koroško, ampak da pridemo v Slovenijo, ker smo majhen milijonski narod in Slovenija mora imeti enoten, skupen državni odnos, še posebej do drugih držav in do manjšin. To se mi zdi ena izmed poglobitvenih zadev, ki si jo kot predstavniki Slovencev v Italiji vsi želimo.

Po drugi strani je danes pomembno poudariti, da še posebej slovenska manjšina v Italiji ne bi smela biti kamen spotike odnosov med Italijo in Slovenijo. V zgodovini smo prevečkrat bili priča temu, kaj so manjšine pomenile; nedavno tega v bivši Jugoslaviji, in prevečkrat so bile izraz določenih tragedij, bolj kot pa medsebojnih

---

odnosov. Upajmo, da se bo v tem novem stoletju oz. tisočletju to krmilo bistveno spremenilo v prid dobrososedskih odnosov in manjšine.

Prej je bilo rečeno: program sodelovanja z matico oz. med matico in manjšino. Mislim, da ena izmed poglavitnih napak, takih strateških, je bila storjena, ko se je v Sloveniji ustanovilo Urad za Slovence po svetu in v zamejstvu, ki ga vodi minister. Zakaj? Kaj se je zgodilo? Vse druge inštitucije nimajo več opravka z nami. Ministra za kulturo v kulturnem domu že pet let nisem videl. Mislim, da mora vsako ministrstvo imeti opravka z raznimi organizacijami, od šolskega sistema dalje. Mi nismo neka folklorna skupina, ampak smo normalna manjšina, civilna družba, razporejena in razvejana v razno raznih dejavnostih in prav je, da vsako ministrstvo sledi določeni stroki.

Na drugi strani je pomemben proces, ki še ni bil omenjen: asimilacija – deasimilacija. V določenih primerih smo priča ravno procesu deasimilacije. Kot primer naj navedem Dijaški dom v Gorici, ki ne more zbrati več kot 100 otrok, čeprav jih lahko sprejme 150, kajti ostalih 50 otrok pošljemo v italijanske šole. Ljubljana bi morala pomagati. V Trzinu imamo najbolj številčno slovensko šolo. Starši so Italijani in pošljejo otroka v slovensko šolo. Tem otrokom je treba dati dodatno vzgojno pomoč. Slovenija, še posebej Ministrstvo za šolstvo in šport, naj spremlja vsa ta dogajanja. V zadnjih letih se je delegiralo samo Ministrstvo za Slovence po svetu in mislim, da to ni dovolj.

Omeniti je treba SLOMAC – slovensko manjšinsko koordinacijo, ki je nastala pred petimi leti in je pomemben dejavnik povezovanja slovenske manjšine v Italiji, na Koroškem, Madžarskem in Hrvaškem. To je eden ključnih elementov povezanosti in razvoja vseh manjšin, ki živimo izven meja matične domovine.

Omenjen je bil Trst. Problematika je tam najbolj akutna, problemi so tudi v Benečiji in drugje. Želel pa bi izpostaviti odnose oz. situacijo v Gorici oz. Gorica – Nova Gorica, po drugi strani pa tudi analizirati vlogo goriškega prostora v zadnjih štiridesetih letih. To izhaja iz knjige spominov župana Scarana, ki je izšla pred desetimi, dvajsetimi leti, kako je krščanska demokracija v 60-ih letih pravzaprav dodelila goriškemu prostoru tisto mesto, ki naj bi odprlo vrata takratni Jugoslaviji. Takrat je bila odprta meja, razvila se je popolnoma drugačna klima. Prav primeri iz našega goriškega prostora se zato lahko prenesejo drugam, ne pa obratno.

Kulturni domovi, spomeniki, od kulturnih do NOB, sodijo v kulturno dediščino slovenskega naroda, čeprav se nahajajo v Italiji, na Koroškem, Madžarskem, torej izven meja. To je tudi skrb Slovenije, da skrbi za te domove, ki so jih zgradili Slovenci v zamejstvu, z lastnimi napori in s pomočjo Slovenije. Pred nekaj leti nam je ministrica za kulturo dejala: »Fantje, za kulturne domove, spomenike naj skrbi Italija«. Italija za njih ne bo skrbela, ker so to slovenski spomeniki in sodijo

---

v kulturno dediščino slovenskega naroda, čeprav so v Trstu, Gorici, Benečiji in na Koroškem.

Jerko ČEHOVIN

Servilna slovenska politika

Kot najstarejši predstavnik povojne generacije družine, ki je za priključitev Primorske dala tudi življenja mojega strica in tete, bi rad spregovoril nekaj besed. Če bi se namreč takrat naši ljudje obnašali tako, kot se obnaša aktualna slovenska politika, bi sedaj že govorili italijansko na Primorskem in tu ne bi bilo več nobenega Slovenca. Zato pozivam slovensko politiko, naj se začne obnašati v duhu samospoštovanja in dostojanstva. Mi nimamo nobenega velikega cilja več, smo v EU, v NATO in enakopravni med 27-mi narodi Evrope. Slovenska politika ima dokaj servilen odnos do zahodnih in severnih držav ter precej aroganten odnos do vseh, ki so južno in vzhodno do Slovenije. Tudi to kaže na to, da Slovenija ni dozorela.

Italijani, njihovo ministrstvo za šolstvo, organizira izlete šolskih skupin v marcu in aprilu, na katerih med drugim obiskujejo fojbe v Bazovici in Postojnsko jamo. Ko te otroke vprašaš, kje so bili, rečejo: »Romali smo po naših deželah«. Indoktrinirajo najmlajšo generacijo. Ali mi organiziramo šolske izlete recimo v Gonars, na Rab ipd. Ne. To so stvari, ki našim ne dišijo, zato tega ne delamo. Lahko se pogovarjamo med seboj, ampak če tega ne bomo predstavili tudi mladim, smo v že vnaprej izgubili boj.

V Primorskih novicah je bilo prikazano ogromno grobišč, in sicer kot da so to povojna grobišča oz. posledica povojnih pobojev. Kar je mene osebno najbolj zmotilo je bilo, zakaj je največ teh grobišč v Slovenski Bistrici, v občini Ilirska Bistrica. Doslej o tem nismo govorili. Dejansko smo šele naknadno dobili informacijo od ljudi, ki so iz Ilirske Bistrice, od takratnih borcev, da v bistvu tu ne gre za povojne poboje in grobišča, ampak gre za grobove nemških vojakov ob koncu 2. svetovne vojne. Kot veste, Bistrica je bila dvakrat osvobodjena. Prvič ko je Kiblerjev 92. polk ponovno zavzel Ilirsko Bistrico. Takrat je bilo veliko mrtvih, ker so se umikali pred Prekomorsko brigado in IV. armado v smeri proti Postojni in Ljubljani. Naši ljudje z govoricami dajejo osnove za take izpade, ki se potem pojavijo. Imamo seveda tudi informacijo, da uradni predstavniki naših zgodovinskih inštitucij dajejo podatke o t.i. fobjah, recimo konkretno Uniji Istranov. Ali se je že kdaj zgodilo, da bi recimo kdo iz italijanske strani, kakšen predstavnik inštitucije, nekega zgodovinskega inštituta, nam ali našemu tožilstvu

---

prinesel neke dokaze, kaj so Italijani počenjali pred vojno, med vojno itn. Želim, da naša politika odraste in postane samozavestna.

Milan ŠTRUC

Podpora Državnemu svetu

Najprej bi izrazil vse priznanje Državnemu svetu, da je organiziral takšen posvet in pozivam civilno iniciativo, da podpre delovanje Državnega sveta, da bo lahko še naprej organiziral takšna posvetovanja, kot je današnje.

Po koncu 2. svetovne vojne je bila meja med Italijo in Jugoslavijo določena tako, da naj bi ostalo enako število Slovencev v Italiji in enako število Italijanov v Sloveniji oz. Jugoslaviji. Sedaj bi seveda pričakovali, da bo Italija ta svoj dolg do slovenskega naroda poskušala izraziti s podporo Sloveniji, zaradi mejnih problemov s Hrvaško. Moralno bi bilo pričakovati, da bo Italija v EU podprla stališča Slovenije, da se bo zavzela za naša stališča glede meje s Hrvaško. Vendar temu zdaleč ni tako. V Jadranu so velika bogastva, nafta, plin, tukaj so velika sredozemska pristanišča, ki omogočajo dostop neposredno v Evropo, ki omogočajo tudi določene ekonomske prednosti. In tu gre za tri pristanišča, ki so v medsebojni konkurenci: za Reko, Koper in Trst.

Rečeno je bilo, da je treba vztrajati na pravnih sistemih in mednarodnem pravu. Prof. Bučar je pojasnil, kje je bila zadnja državna in mednarodno pravno priznana meja med Slovenijo in Hrvaško. Ob memorandumu je povedal, kje je zadnja mednarodno pravno državna meja s Hrvaško. Ali menite, da je to potem mogoče uveljaviti prek mednarodnega pravnega sistema? Po drugi strani pa bi spomnil zgodovinarje in tudi druge na pobudo, ki je bila danes izrečena, da do razmejčitve in poseganja po slovenskem ozemlju ni prišlo leta 1918, ampak že precej prej. Že 1878 je prišlo do posega na slovensko ozemlje. Če neka država v nekih krogih govori, da gre za rapalsko mejo, potem je treba istočasno povedati, da je na drugi strani obstajala meja, ki je bila leta 1878 pravzaprav slovenska meja.

Fiorela BENČIČ

Prakse sodelovanja na področju šolstva

Prihajam iz šolstva in se v zvezi s tem resorjem navezujem delno tudi na to, kar je povedal gospod Komelj. Nekoliko bom popravila trditev, da Slovenija oz. Ministrstvo za šolstvo in šport prezira šolo v zamejstvu, saj veliko naredi za našo mladino, za

---

našo šolo. Marsikaj bi se dalo še urediti in popraviti, ampak kot konkreten primer navajam dejstvo, da naši osnovnošolski otroci dobivajo knjige iz Slovenije zastonj. Zavod za šolstvo organizira predavanja in razne oblike izobraževanja za učno osebje ter krije kotizacijo in lahko rečem, da je še preveč ponudbe glede na odziv. Naj dodam, da naši otroci redno zahajajo v Slovenijo- petošolci na enodnevni izlet v Ljubljano in Postojno, tretješolci na tridnevni izlet za malo maturo, višješolci na tridnevni izlet po končani veliki maturi. Določene pobude so zares utečene, z marsikatero šolo v Sloveniji že sodelujemo, že večkrat smo priredili športne dneve. Ne drži torej, da Slovenija prezira slovensko šolo v Italiji, prej nasprotno. Marsikaj se lahko še uredi in izboljša. Sama sem tudi bolj naravnana v prihodnost in zato ne gledam na to, kaj še ni bilo storjenega, ampak kako se lahko dobro storjeno izboljša. Slovenija lahko še bolj učinkovito pomaga šolstvu v Italiji na treh področjih.

Prvo je področje, ki finančno ne bremeni slovenske blagajne. Novembra smo ravnateljji prek konzulata poslali Ministru za šolstvo in šport spomenico, v kateri smo nanizali ključne točke za naš obstoj. Posebno še sedaj, ko se pripravlja reforma, ki zadeva v glavnem varčevalne ukrepe. Slednji bi lahko zares hudo prizadeli naše šolstvo in zaradi tega smo prosili Slovenijo, da budno spremlja dogajanje, predvsem kar zadeva minimalno število učencev v šoli. Ne moremo si privoščiti, da se ukinjajo šole, ki imajo manj kot 50 vpisanih. Enako velja za združene razrede. Slovenija mora res budno spremljati, da se ne izvajajo za slovenske šole ista pravila, kot veljajo za italijanske.

Drugo področje zadeva finančno podporo, ki že teče in jo Urad Vlade za Slovence v zamejstvu in po svetu dodeljuje slovenskim ustanovam. Šole so pogosto deležne teh prispevkov, a stihijsko, vsaka zase. Pametneje bi bilo, da bi šole pripravile paletu prioritet in bi si potem razdelili sredstva, posebno za kritje stroškov pošolskega pouka. Varčevalni ukrepi 'režejo' mesta učiteljev v popoldanski izmeni, bistvenega pomena pa so dejavnosti, ki utrjujejo predvsem slovenski jezik. Iz tega vidika je prav, da gre Urad Vlade za Slovence v zamejstvu in po svetu šolam na roko in po drugačnih kriterijih dodeljuje prispevke.

Tretje področje je finančno zelo zahtevno. Priložnost je, da Slovenija stopi v akcijo in predlaga občini Trst, da poskrbi za oživitev požganega poslopja pri Sveti Ani, podobno kot sta Slovenija (novogradnja) in Italija (oprema) pred leti storili z osnovno šolo z italijanskim učnim jezikom v Hrvatinih. V ta namen lahko pridejo v poštev evropski namenski skladi.

Potrebno je načrtovati prostor za slovenske občinske jasli (v celi tržaški občini deluje le en oddelek občinskih jasli, ostale so privatne), za vrtec in osnovno šolo. Sicer zahteven poseg bi imel velik simboličen pomen za Slovence v tistem predelu mesta, in za tržaške Slovence nasploh. Zaradi vidnosti bi izpostavil močno vlogo matice pri zaščiti interesov tu živčih slovenskih prebivalcev in bi predstavljal neko kulturno poslanstvo v mešanem jezikovnem prostoru.

Roman GRUDEN

Pozitivne plati sodelovanja na šolskem področju

Prihajam z Ministrstva za šolstvo in šport. Želel bi opravičiti gospoda ministra. Prej je bilo rečeno, da nobenega ni tukaj. Vidim tudi kolegico iz Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu. Že petnajst let pokrivam to problematiko, pokrivam bilateralno in zamejsko šolstvo. Se pa absolutno strinjam dr. Hribarjevo, da bi bilo verjetno zaželeno oz. potrebno, da bi bil prisoten še kdo drug.

Mogoče bi nadaljeval s pozitivnim pogledom, ki ga je pred menoj nakazala gospa Benčičeva. Žal naši mediji vedno pogrevajo negativne in ne pozitivnih stvari. Malokrat se govori o tem, kaj se naredi in kaj je v redu. To lahko trdim iz lastnih izkušenj. Informacije, ki jih pošiljamo preko službe za stike z javnostjo, skoraj nikoli niso objavljene ne v Sloveniji ne v zamejstvu. V glavnem objavijo samo slabe informacije, ne pa pozitivnih. Gospa Benčič osebno je zelo prispevala k temu, da se bo prvič v Trstu slovenščina poučevala na italijanski šoli. To je zelo pomemben dogodek in lahko gospe Benčič čestitamo, saj gre za velik premik. Vedno samo tožimo, a se veliko dogaja. Seveda se strinjam z zadevami, ki so bile tudi prej povedane, in na katere je treba biti pazljiv. Konkretno, kot je bilo rečeno, samo Ministrstvo za šolstvo in šport v sodelovanju z Uradom za Slovence v zamejstvu in po svetu zelo intenzivno dela že dolga leta. Smo zelo usklajeni in mislim, da nam kar uspeva. Seveda bi lahko tudi kaj še izboljšali.

Naše ministrstvo ima vzpostavljeno mrežo. V Italiji oz. na Primorskem imamo detaširano pedagoško svetovalko preko Zavoda za šolstvo, ki je dnevno na terenu v stiku s pedagoškimi delavci, s šolami, z učenci in dijaki. Tako se lahko dnevno razrešujejo razna vprašanja. Zelo tesne stike imamo tudi z Uradom za slovenske šole. Smo v tesni navezi glede raznih političnih vprašanj in podpor pri krčenju raznih zadev, kot je že opozorila gospa Benčičeva in vedno opozarjamo Ministrstvo za zunanje zadeve, na kaj moramo biti pazljivi, kakšno politiko imamo do manjšin v Sloveniji in kaj bi bilo prav oz. na kakšen način je treba obravnavati našo manjšino.

Priznati moram, da mi ni všeč, če se poudarja le negativna plat. Tudi kar je zapisano v spomenici oz. v iniciativi, se izvaja. In ne le to, izvaja se bistveno več, kot je tam zapisano in bi se želelo. Predvsem pa moramo vedeti, da so šole v zamejstvu številčno in kadrovske omejene. Tudi izmenjav je ogromno in mreže so vzpostavljene. Si predstavljate, kaj bi bilo, če bi vsaka šola iz Slovenije obiskovala zamejstvo! Če pride ena šola na zamejsko šolo na leto ali pa še kakšna, je to že veliko. To so majhne šole in enostavno ne moremo imeti uzakonjenega turizma za slovenske šole v zamejstvu. Z določenimi stvarmi smo seznanjeni, določene

---

stvari pa niti ne poznamo, saj potekajo kar same od sebe. Ogromno je seminarjev, izobraževanj, na katerih se pedagoški delavci povezujejo med seboj.

Pobude, ki jih je gospa Benčičeva omenila, tudi glede Sv. Ane, so zelo zanimive. Tudi tukaj bi krovne organizacije, konkretno v Italiji, morale iti naprej s to pobudo. To ne more biti pobuda učiteljskega zbora niti ne pobuda ravnateljev in tudi ne pobuda Ministrstva za šolstvo in šport. To mora biti pobuda krovnih organizacij, ki dobijo zelo veliko denarja iz Slovenije za dejavnosti, in naj jih postavijo na listo kot prioritete. Urad za Slovence po svetu se bo že uskladil z drugimi resorji in bomo našli neko varianto. Preveč se opozarja na negativne plati in premalo na pozitivne.

Prejšnji teden smo imeli na obisku nekaj sto učencev iz Italije. Ste to kje prebrali? Ne v Primorskem dnevniku, ne v slovenskih dnevnikih. Nihče tega ne objavi, ker ni zanimivo za medije in javnost. Zanimivo je le, če je kaj kritičnega.

Boris ČOK

Tiha okupacija našega ozemlja

Zanima me, koliko naših politikov in raznih ministrstev, npr. Ministrstvo za obrambo, pozna Zakon št. 54, izdan 15. februarja 1989, podpisan Cossiga; ponovno izdan 19. februarja 2007 kot okrožnica tržaške prefektуре vodstvom krajevnih ustanov. Zakaj? Ker je Italija ponudila našim ljudem, ki so bili nekoč rojeni pod Italijo, državljanstvo. Zaradi tega tudi ta okrožnica. Kaj piše v njej? Gre za izvajanje 1. člena zakona št. 54 iz 15. februarja 1989, ki se nanaša na norme za izpopolnjevanje dokumentov, izdanih italijanskim državljanom, rojenih v občinah, ki jih je Italija odstopila drugim državam na osnovi mirovne pogodbe. Odstopila, se pravi ne tistih, ki so bila okupirala.

Ta zakon predvideva, da morajo javne uprave pri izdajanju potrdil, izjav, dokumentov na splošno italijanskim državljanom, ki so se rodili v občinah nekoč pod italijansko suverenostjo in ki so sedaj vključene v ozemlja, predana drugim državam na osnovi mirovne pogodbe z zavezniškimi in pridruženimi silami, navesti le italijansko ime rojstne občine, brez vsake navedbe države, ki ji sedaj pripada. Mislim, da je vsem jasno, da gre za ozemlje, ki je bilo nekoč pod italijansko okupacijo.

Ta tiha okupacija našega ozemlja se nadaljuje in sicer s pozidavami. V vasi Lokve imamo skoraj vse dvojezične table pa tu ni dvojezično ozemlje, in sicer za ponudbe raznih masažnih salonov itn. Tukaj parkirajo najprej v italijanščini in potem v slovenščini. Celo privatna pot je najprej označena v italijanščini, šele potem v

---

slovenščini. Imamo že 12 odstotkov italijanskih državljanov, od tega je samo 14 zamejcev. Kot smo razumeli, so bo poseljevanje nadaljevalo in ne ustavilo. Kam bo to pripeljalo, ne vemo. Šele ko se bo porušilo etnično ravnovesje, bomo vedeli. Tako kot z našimi zamejskimi vasi, kjer je prevladalo italijansko prebivalstvo in potem so oni odločali o svoji nadaljnji usodi in usodi našega naroda.

23. 5. nas pri Golobivnici ne bo. Tega mojim ljudem v naši vasi ne bom mogel povedati, ker me je sram. Sram me je kot Primorca, ker bom moral ljudem povedati, da ne moremo braniti naše zemlje in da nam to preprečuje zakon, ki je tudi evropski zakon.

Tone POLJŠAK, pisatelj

Dnevno odgovarjati na vsako okupacijo

Sporočilo današnjega razpravljanja je, da narodna obrambnost kot pojem in kot fenomen ni stvar čitalniške dobe, ampak je danes ravno tako aktualna. Treba je vedeti, da Italija ni nikoli priznala meje, ki je bila določena z mirovno pogodbo. Kdor se je nekoliko ukvarjal z zgodovino ve, kaj vse so Italijani naredili še zadnji dan pred podpisom, da pogodba ne bi obveljala. In ko je bila mirovna pogodba že sprejeta, so si izmišljali stvari, da ne bi bila uveljavljena itn. Kar je Italija oziroma njena oblast medlo, prikrito prikazovala, je žal po letu 1991 dobilo popolno razvezo in je to uradna politika Italije - revizija mirovne pogodbe - in za to smo krivi sami. Naša politika, naši ministri so govorili, da ni nič pomembno, samo da ostane meja. Ampak, če se nam za mejo naselijo Italijani, če prevzamejo vse banke, potem so svoje dosegli. Sledijo paroli obnovitve italijanizacije prostora.

Predlagam, da pred novo iniciativo za morebitne kazenske pregone naredimo analizo, kaj je bilo storjenega do sedaj. Pri tem sem sodeloval in izkušnja je, da je stvar kontraproduktivna. Krivcev ni. Mrtvi so že dvajset let. Tudi teh, ki so kazniva dejanja storili, ni več. Drugo pa je naše vztrajno poudarjanje zločinov, ki jih je Italija storila kot država, ne samo kot fašistični režim. Saj ne gre le za črne srajce, ampak tudi karabinjerje, kraljeve karabinjerje, ki so delali zločine in je zato krivec država.

Ne moremo zahtevati odškodnine, ker je Italija z mirovno pogodbo dobila predpisano odškodnino in jo plačala. Ali je bila pravična ali ne, ali je bila zadostna ali ne, tega danes ne moremo odpirati. Kot politik pa se bojim, da si lahko škodujemo še bolj, če bomo odpirali vprašanje mednarodne pogodbe. Če to storimo, smo naredili uslugo Italijanom in bodo oni začeli z revizijo. Predlagam pa, da če bomo naši vladi pošiljali kakšne napotke, bi mednje vnesli tudi to vprašanje, ki ga naj obravnava celotna vlada. Ni rešitev, če imamo ministrstvo, ker obramba prostora

---

oz. narodno obrambna problematika ni resor. Ta dejavnost mora biti vsakodnevna zato, da lahko dnevno reagira na provokacije.

Na Koroškem so se pojavile zahteve o rušitvi partizanskih spomenikov. Nismo poslali note, ker kot je videti, nihče na ministrstvu ne ve, da ima ADP klavzulo, da mora država Avstrija skrbeti za spomenike zmagovitih vojska. Dnevno bi morale odgovarjati na vsako provokacijo. Nismo odgovorili na film *Srce v breznu* in nismo odgovorili na to, ko so obtožili našega državljana za poboje, ki naj bi jih izvedel »kot pripadnik IX. korpusa, ki je bil ustanovljen z namenom, da z genocidnimi dejanji pridobi italijanska ozemlja«. Tako piše v obrazložitvi. Ne reagiramo še na marsikaj drugega; npr. na to, da so še danes italijanske ceste »končajo v Postojni«; na prometnih tablah namreč piše Benetke – Postojna. Ne reagiramo na to, da imajo še vedno železniško »Direkcijo za Trst in Istro«. Ne reagiramo na to, da so uradno pri njih registrirane svobodne občine naših mest. Tu je potrebna pozornost in aktivnost, verjetno pa s kazenskimi pregoni ne bomo uspeli.

Aleksander LEMUT

Namesto krepitve – zrušitev Primorske

Pred kratkim je moja mama praznovala 80 let. Na pikniku je bilo 14 njenih prijateljic, starih od 75 do 84 let, ki sem jih stregel. Zame je bila to učna ura zgodovine. Pogovarjale so se namreč tudi o svojih najlepših letih, o mladosti, ki so jo morale preživeti pod italijanskim fašizmom. In če kdaj, potem sem sedaj neomajno prepričan, da smo bili tedaj priča genocidu. Obsodili so nas na uničenje in na iztrebljenje. To poudarjam zato, ker se temu pojmu v Sloveniji nerazumno izmikamo. Če mi o tem napišemo kakšno stališče, kakšno pismo, novinarji to spretno omilijo, besedo »genocid« preprosto izbrišejo. Hlapčevsko, kot bi nas bilo sram svoje zgodovine. Zato v imenu Primorcev pozivam slovenski matični narod in slovensko državo, da sprejmete Primorce za enakopravni del slovenskega naroda. To pa boste naredili šele tedaj, ko boste sprejeli 25 let naše zgodovine. Ko boste sprejeli našo zgodovino, ko boste sprejeli teh 25 let, potem tudi ne bo več problem zaščititi Primorcev pred takimi in drugačnimi pritiski s strani sosednje Italije.

Italija krepi svoje obmejno območje in vanj vlaga ogromna sredstva. Prav tako tudi za prodor v Slovenijo, na Primorsko v obliki stimulacij za nakupe zemlje in nepremičnin. Vsi vemo, da se to dogaja. Kaj pa delamo mi? Primorska je bila v bivši enotni državi njen najbolj razvit del. Tu so se zgradili gospodarski in trgovski giganti, največje firme, ki so obvladovale celo državo. Zakaj? Ker se je tedanja država zavedala, kaj to pomeni z narodno obrambnega vidika! Slovenska država se tega

---

danes ne zaveda! Namesto, da bi Primorsko krepili, smo jo zrušili. Ni več nobene od treh bank, ni več nobenega gospodarskega giganta, celoten denarni tok se je preselil izven Primorske. Prav zato se mi, tako ognjevitavo zavzemamo za močno in enotno Primorsko pokrajino. Samo taka pokrajina je lahko pravi sogovornik sosednji avtonomni deželi Furlaniji Julijski krajini in samo taka lahko zagotovi dolgoročno preživetje slovenskega naroda na naši zahodni meji.

Samo PAHOR

Kapitulantska Slovenija

Po mojem mnenju Republike Slovenije ni, ker v Trstu ne čutimo njenega obstoja.

Naj vam povem najprej najbolj malenkostno stvar. Obstaja stara konvencija o izpiskih iz matičnih knjig z mednarodno veljavo. Gre za rojstni list, poročni list in mrliški list. Od kdaj naj bi obstajala Republika Slovenija? Od leta 1990, 1991, 1992? V Trstu imajo za te dokumente po konvenciji še vedno obrazce brez slovenskega jezika. Na mednarodni ustanovi je treba notificirati pristop h konvenciji, da je obrazec tudi v slovenščini. Obrazec je v srbsčini, hrvaščini, turščini, ampak slovenskega besedila ni. Kje je Slovenija kot država? Občina Trst je izdala razglas za evropske volitve za državljane drugih evropskih držav. Pravzaprav je izdala dva razglasa: eden s slovenskim besedilom, drugi brez slovenskega besedila. V mestnem središču tistega v slovenščini ne dobite. Razen v veži občinske mestne knjižnice. Vsaj trikrat sem bil na generalnem konzulatu Republike Slovenije, lučaj od knjižnice, in rekel: »Pojdite tja in fotografirajte, da boste imeli dokument«. Bil je to edini kraj, kjer sta bila oba razglasa skupaj. Preden so fotografirali, je dogodek minil, saj naj ne bi imeli fotografskega aparata. Rekel sem: »Telefonirajte na Primorski dnevnik, naj njihov fotograf fotografira«. Če države ni, je ni.

Da ne bom dolg, preskočim takoj na Evropo. Ubogi reveži, smilite se mi. Ko ste noreli za vstop v NATO, sem rekel enemu od vaših šefov: »Poslušajte, vi kar notificirajte, da ste nasledniki Jugoslavije pri obrambni pogodbi s Turčijo in Grčijo, vam pa ne bi bilo treba v NATO, ker sta že ti državi v NATO in boste imeli vso obrambo, če jo boste sploh imeli«. Ustanovili so mednarodno brigado. V imenu društva Edinost sem organiziral komemoracijo v spomin na štirinajst Primorcev, ki so bili v Rimu ustreljeni po obsodbi pred posebnim sodiščem. Zaprozil sem italijanskega in slovenskega obrambnega ministra, da pošljeta častni vod iz te brigade na komemoracijo. Iz italijanskega ministrstva so vprašali, ali smo civilna ali vojaška organizacija. Od Republike Slovenije, oprostite vulgarnosti, niti »prdca«.

In to naj bi bila država. V prejšnji državi je kapitulacija sodila pod kazenski pregon, tukaj pa ste kapitulirali na celi črti in tiste ljudi nosite tako visoko.

Spregovorim naj še o Evropi 18. junija 2008. Ernesto Bianchi iz glavnega ravnateljstva za sodstvo, svobodo in varnost pravi, da moje pritožbe v imenu društva Edinost ne bodo več upoštevali, ker *Zakonik o dobrem upravnem obnašanju* prepoveduje to, kar mi počnemo, ko se ponovno obračamo na Evropsko zvezo glede varstva slovenske manjšine, medtem ko zveza za to ni pristojna. Mi dobro vemo, da ni pristojna za manjšine, toda mi smo se pritožili, da Italija krši načelo pravne države, varstva človekovih pravic in lahko tudi svobode in demokracije. To so štiri temeljna načela ali temeljne vrednote Evropske zveze po Amsterdamski pogodbi (2. oktober 1997, člen 6) in Amsterdamska pogodba predvideva sankcije proti državam, ki kršijo ta štiri načela ali te štiri vrednote (člen 7).

Na Zunanjem ministrstvu Republike Slovenije je cela vrsta naših dopisov iz Trsta. Nismo opazili, da bi Republika Slovenija na vse to reagirala. Imamo kvintale papirjev, ki dokazujejo, kako se Italijanska republika obnaša do slovenske manjšine. Štirje tukaj prisotni pravniki so dobili tudi svež dokument, ki dokazuje, kako se italijansko sodstvo požvižga na naše tožbe, kako se izmika.

Člani društva Edinost nismo mogli plačati davka na avtomobil, ker so na pošti odklanjali v slovenskem jeziku izpolnjeno položnico. Sodni postopek je v Rimu prišel do zaključka, da je bila prepoved sprejemati slovensko izpolnjene položnice nezakonita, ampak v Trstu so vztrajali pri odklanjanju in potem so nekaterim od nas dali hipoteko na nepremičnine, ker naj bi bili dolžniki za tisto vsoto, čeprav imamo potrdilo, da niso sprejeli vplačila.

Imam dolgoletne izkušnje z zborovanji na javnem prostoru oziroma zbiranji na javnem prostoru na obeh straneh meje. Poznam vso zakonodajo. Za zborovanje na javni cesti v Sloveniji moraš imeti dovoljenje od lastnika ceste. V Lokvi niso imeli ne eni ne drugi dovoljenja od lastnika ceste. Tam so bili oboji brez predpisanih dovoljenj in jih je policija lahko takoj razgnala. Da so bili oboji brez predpisanega dovoljenja, je objavil tudi dnevnik *Il Piccolo*. Ker sem jaz to napisal, so me napadli Italijani, da sem jaz organiziral tisto protimanifestacijo. Kaj sem delal jaz v Lokvi? Ko sem izvedel od prof. Pirjevca, da bo protimanifestacija, sem najprej vprašal: »Pa ja ne boste Istranom preprečili, da gredo tja, kamor želijo iti«. Dobil sem odgovor: »Ne, bomo ob cesti«. Ko pridem v Lokev, vidim, da so Istranom zaprli cesto. Odšel sem do treh policistov, ki so bili v uniformi (komandir je bil v civilu in ga nisem poznal), in sem rekel: »Umaknite te ljudi, da lahko pridejo Istrani do tja, do koder so se zmenili z vašim komandirjem, da lahko pridejo po cesti«. Seveda bi komandir moral vedeti, da brez dovoljenja lastnika zborovanje na javni cesti ni mogoče, in moral bi ustrezno ukrepati. Šel sem na pogovor s komandirjem, ker ne izrazim mnenja, dokler ne preverim dejstev. Istrani so prijavili za vodjo rediteljstva

---

funkcionarja generalnega konzulata Italijanske republike v Kopru. Komandir je bil prepričan, da je manifestacijo organizirala zasebna organizacija. Vendar državni funkcionar tuje države ne more sodelovati niti kot zasebnik. Poleg tega Istrani niso imeli označenih rediteljev, kot to predpisuje zakon, medtem ko so domačini, kot sem razumel, imeli kot reditelje medobčinsko redarsko službo.

Zaradi skrajno omejenega časa je bil poseg tako strnjen, da so koristna, če ne tudi nujna za pravilno razumevanje, naslednja dopolnila:

(1) Republika Slovenija je 21. oktobra 1992 notificirala nasledstvo po Jugoslaviji pri Pariški konvenciji o izdajanju določenih izpiskov iz matičnih knjig z dne 27. septembra 1956 in po Dunajski konvenciji o izdajanju izpiskov iz matičnih knjig v več jezikih z dne 8. septembra 1976.

(2) Zakon št. 38 z dne 23. februarja 2001 predvideva v središčnih predelih Trsta in Gorice za rabo slovenskega jezika v odnosih z oblastmi mehanizem, ki v bistvu onemogoča rabo slovenskega jezika. Tako v središčnih predelih Trsta praviloma ni razglasov v slovenskem jeziku. Državljeni Republike Slovenije so enakopravni z italijanskimi državljani, ki pripadajo slovenski jezikovni manjšini; razglasi za evropske volitve v središčnih predelih pa niso imeli besedila v slovenskem jeziku.

(3) 28. februarja 1953 so Grčija, Jugoslavija in Turčija v Ankari podpisale sporazum, ki je v bistvu obrambnega značaja in ga štejejo za posreden pristop Jugoslavije k Severnoatlantskemu obrambnemu paktu. Povezavo med tremi državami je še okrepila pogodba, ki je bila podpisana na Bledu 9. avgusta 1954. Večnacionalna sila kopenske vojske (Multinational Land Force) je začela nastajati 14. novembra 1997 z izjavo o namenu in je dobila poveljstvo 29. novembra 2001. Gre v bistvu za italijansko brigado Julia, h kateri sta priključena slovenski in madžarski bataljon. Med Slovenci je njena predhodnica divizija Julia zaslovela leta 1942, ko so njeni pripadniki po umoru karabinjerskega podoficirja 8. avgusta oplenili in požgali vas Ustje pri Ajdovščini ter pobili osem Slovencev.

Prof. dr. Jože PIRJEVEC

Danes smo večkrat slišali, da obstaja evropski zakon, ki preprečuje, da bi se država vpletla v manifestacije. Rad bi vedel, kakšen je ta zakon in kaj piše v njem. V svoji prihodnji glosi bom naslovil odprto pismo na našo ministrico za notranje zadeve in jo prosil, da nam razloži vsebino zakona, v imenu katerega dovoljuje akcije, ki so nasprotne interesom slovenske države.

Leposava JOVANIČ

Javni napisi – najprej v slovenščini

Nenehno poslušam, da je Slovenija suverena država. Vendar suverena država uporablja svoj jezik vsaj na javnih mestih. Mene sredi Ljubljane sprašujejo: »Poslušajte, ali imate vi svoj jezik in svojo pisavo, ker imate samo angleščino«. Sedaj pa slišim, da so celo na Primorskem napisi najprej v italijanščini, potem pa v angleščini. Najprej bi morali biti napisi v slovenščini, v državnem jeziku, potem pa v kateremkoli drugem jeziku.

Dr. Spomenka HRIBAR

Moralni poraz Lacote

Glede srečanja z Unijo Istranov, ki je bilo v Kopru- dr. Pirjevec je rekel, da smo legitimizirali Lacoto in dejstvo, da je Lacota Hrvaško podprl, naj bi bilo posledica našega srečanja. Toda Lacota je Hrvaško podprl pred našim srečanjem v Kopru!

Glede očitka, da smo kompromitirali slovensko vlado, moram povedati, da smo o nameravanem srečanju z Lacoto obvestili tako vlado kot predsednika republike in smo od obeh tudi dobili podporo. Opozorili so nas, in tudi sami smo samoumevno poudarili, da smo civilna iniciativa in da nimamo nobenih kompetenc. Tudi če bi nam jih kdo hotel dati, vladnih kompetenc nimamo in jih kot civilna iniciativa ne moremo imeti. To smo povedali tudi na srečanju z Lacoto in njegovimi v Kopru.

Vse to, kar je bilo rečeno na račun Italije in na račun Slovenije oziroma njene zunanje politike, vsekakor sprejemam, moram pa povedati, da je bil namen našega povabila Uniji Istranov na srečanje razlog, kako se izogniti možnim incidentom ob njihovem nameravanem prihodu 23. maja. S svojo pobudo Uniji Istranov smo dobili dokaz, da smo storili vse, da do incidentov ne bi prišlo! Da je Lacota s svojo delegacijo protestno zapustil srečanje, menim da je bil to njihov moralni poraz, in ne naš. To je bil dokaz, da smo ravnali tako, kot nam je narekovala vest in skrb, da do incidentov ne pride.

Ničesar ne obžalujem! Nobene stvari nismo naredili v škodo ne državi ne na račun Slovencev na tej ali oni strani meje! Moram pa priznati, da je strah pred tem, kaj se lahko zgodi 23. maja, še vedno velik.

Kar zadeva zakonov- o tem, koga se spusti čez mejo, koga ne, koga se spusti do domnevnih grobišč, komu je treba sploh dati prijavo, komu ne- samo ponavljam interpretacije ministrice. Poudariti moram, da bodo tisti, ki na nek način spodbujajo

---

to nestrpnost in jezo soodgovorni za to, če bo 23. maja prišlo do kakšnega incidenta!

Marjan BEVK

V kateri državi živimo?

Pridružil bi se prof. Pirjevcu, da zahtevamo od ministrice za notranje zadeve razlago zakona, po katerem ne moremo prepovedati zbiranja na javnem kraju. Društvo TIGR prireja v soboto proslavo ob prvem spopadu s fašisti na Mali gori nad Ribnico. Naš tajnik se je cel teden trudil okoli lastnika zemljišča občine Ribnica, da je odnesel na policijo in prijavil manifestacijo na Mali gori, na kateri bo govoril predsednik Vlade. Se pravi, mi, ki praznujemo prvi spopad proti fašistu, moramo skakati in dobivati dovoljenja. Ti, ki pridejo pa na fojbe, lahko pa pridejo kadarkoli. Resnično ne vem, v kateri državi živimo.

Darko ŠKIBIN

Nasilna pozidava Krasa – komu v korist?

Želim predstaviti negativne trende, ki se pojavljajo že nekaj let pri pozidavi Krasa. Vsi se zagotovo strinjamo, da je kraška krajina nekaj posebnega. Zato je Kras že nekaj časa zaželena destinacija ljudi iz notranjosti Slovenije, zlasti pa Italijanov iz bližnjega Trsta in okolice, ki si želijo na Krasu zgraditi ali kupiti stanovanjski objekt. Sodobne cestne povezave omogočajo mobilnost prebivalstva v taki meri, da je postal Kras, skoraj dobesedno, predmestje Ljubljane ali Trsta.

Danes ugotavljamo, da je postal Kras Slovenija v malem, in kar se danes dogaja zaradi pozidave in priseljevanja, se bo lahko v kratkem času dogodilo kjerkoli v Sloveniji. Smo zelo majhen narod, zato lahko predvidevamo, da se bo etnična struktura prebivalcev v naslednjih 20 ali 30-ih letih zelo spremenila. Pri tem pa moramo biti zelo previdni. To ni fobija ali kompleks majhnosti. Navsezadnje to dogajanje niti ne bi bilo tako vprašljivo, če se na Krasu oz. Primorskem ne bi pojavila težnja po masovni pozidavi zazidljivih površin za nadaljnjo prodajo. Vlagatelji seveda poskušajo na pridobljene parcele stlačiti čim več stanovanjskih enot.

Tovrstna arhitektura pa dobesedno kviri tipično tradicionalno kraško gradnjo. Kaže, da je vpliv kapitala tako močan, da gredo pristojne občinske in državne službe pri izdajanju gradbenih dovoljenj s področja tipologije gradnje preko vseh obstoječih meril. Kupci teh stanovanjskih enot so ljudje, ki to seveda ekonomsko

---

zmorejo. Normalno je, da so pri tem v prednosti italijanski kupci, katerih kupna moč je žal veliko večja od naše. Poleg tega pa so deležni tudi velikodušnega kreditiranja italijanskih bank (kreditni na 40 let). Tu pa se že lahko vprašamo po namenu takega ravnanja.

Zlasti starejši Primorci poznamo težnje italijanske desnice – pridobiti vpliv na, kot radi pravijo, »njihovem ozemlju« (»terre nostre«). To jim zelo dobro uspeva, saj so po nekaterih vaseh že vidni napisi in opozorila v smislu »proprieta privata« (»privatna lastnina«). Našteti italijanski ezuli oz. optanti to dopolnijo še z iskanjem grobov svojih prednikov ter z obiskovanjem (provociranjem) kraških brezen, kjer naj bi se nahajali njihovi mučeni rojaki. Ob tem se nepoučenemu Evropejcu zazdimo Slovenci narod nacionalistov, polni nekakšnih strahov, ki v moderni Evropi niso ravno pohvale vredni. Pa je res temu tako? Majhni narodi imamo veliko težjo nalogo v boju za narodno identiteto v primerjavi z velikimi. V tej borbi oz. prizadevanju pa moramo biti Slovenci enotni, seveda pa istočasno spoštljivi do drugih narodov oz. do njihovih vrednot.

Če se vrnemo na problematiko pozidave Krasa, moramo povedati, da se je "izvirni greh" zgodil leta 2002, ko so kraške občine dopolnile prostorske načrte iz leta 1984 in sicer tako, da so maksimizirale ureditvene načrte v okolici vasi in zaselkov. Namen te ureditve je verjetno bil razvoj vasi (ali naselij), vendar so zazidalna območja krepko presejala potrebe vasi za normalno rast oz. pozidavo.

Pojavil se je kapital. Zemljišča so bila pokupljena in pričela se je komercialna gradnja stanovanj. Edina občina, ki je ravnala preudarno, je Občina Komen, saj je zazidalne površine krepko zmanjšala. Verjetno so odgovorni ljudje uvideli nevarnost, o kateri danes govorimo. Občine Sežana, Divača in Kozina pa so ravnale ravno obratno.

Leta 2008 je Direktorat za prostor RS pri strokovnem nadzoru planskih aktov Občine Sežana upravičeno ugotovil, da je tolmačenje teh aktov nezakonito, saj ti planski akti ne vsebujejo sprememb namembnosti zemljišč (iz kmetijskega v zazidalnega), kjer bi se določilo, kaj in kako se bo na teh novih lokacijah gradilo. Tolmačenje planskih aktov je bilo zmotno oz. določitev namembnosti ne obstaja, zato se pojavljajo taki posegi v kraško krajino (vasi), ki jim večina kraškega prebivalstva nasprotuje. V bivši Občini Sežana od leta 2004 dalje vsak dan prodajo tri nepremičnine (podatek: Civilna iniciativa Kras). In kaj storiti, da se ta negativni trend zaustavi. Če odmislimo zainteresirane lobije in posameznike, katerim je tako dogajanje (oz. trend) všeč (saj vidijo v tem početju le svoj profit), kraški človek takšnemu pozidavanju ni naklonjen. Škarje in platno sta v rokah občine in države. Poznamo na primer Dansko in njen 20 kilometrski zaščitni pas na meji z Nemčijo. Klavzula pridružitvenega sporazuma EU bi Sloveniji omogočila podoben ukrep. Klavzula pravi, da v primeru, če država pristopnica ugotovi (v sedmih letih)

---

negativne posledice na določenem področju, lahko ustrezno reagira. Slovenija pa ostaja dobesedno odprta za vse negativne vplive.

Drugi način bi bil nadaljevanje že začetega projekta razglasitve Kraškega regijskega parka (iz leta 1999) in vpisa le-tega na Unescov seznam. S takim projektom bi zajeli celotno območje matičnega Krasa in prepričani smo, da bi ureditev pravilno zaustavila to divjo in nenadzorovano pozidavo, ki se ji upira velik del ljudi na Krasu. Ustanova Kraški regijski park bi obvezoval vsakega graditelja, da bi varoval oz. ohranjal kraško kulturno krajino. To bi lahko izvajal le nekdo, ki bi to krajino (zemljo) posedoval. Prebivalci kraških vasi bi tu imeli prednost, saj že sedaj dejansko opravljajo to poslanstvo z obdelavo površin (njive, vinogradi, travniki...).

Ta divja pozidava Krasa in demografsko nasilje nad avtohtonim prebivalstvom prihajata v fazo, ko ga moramo zaustaviti. To ni nikakršen napredek podeželja, kot nekateri govorijo. To je degradiranje Krasa v celoti, zmanjševanje kakovosti prebivanja ter počutja prebivalstva, ki tu živi že stoletja. Občinska središča pa naj se »razvijajo«. Nihče temu ne oporeka. Smo zagovorniki izgradnje novih neprofitnih stanovanj v Sežani, Divači, Kozini, Komnu in še kje, seveda, če je potrebno. Ne bi pa bilo prav, da se samo zaradi dobičkov dopusti brezglavo uničevanje etnične identitete Krasa.

DI. Feliks WIESER

Problematika recipročnosti med Slovenijo in Avstrijo

17. junija 2009 je na Gospodarski zbornici Slovenije (GZS) na pobudo Slovenske gospodarske zveze iz Celovca (SGZ) potekala okrogla miza na temo recipročnosti med Slovenijo in Avstrijo. Okrogle mize so se udeležili predstavniki GZS, SGZ, Obrtno podjetniške zbornice Slovenije (OZS), Ministrstva za gospodarstvo, Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, Urada RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, JAPTI ter predstavniki slovenskih podjetij s področja gradbeništva, lesarstva in kovinskih konstrukcij.

Od 1. maja 2004 velja prost pretok storitev med starimi in novimi članicami EU. Avstrija ima pri tem poseben položaj, saj omejuje svobodo opravljanja določenih storitev z napotnimi delavci v nekaterih sektorjih. Avstrija je poleg Nemčije edina država, ki se je odločila, da izkoristi pravico uveljavljanja nacionalne zakonodaje na področju gibanja delavcev za celotno sedemletno prehodno obdobje.

Slovenska podjetja, ki izvajajo storitve v državah članicah EU, za napotene delavce ne potrebujejo delovnih dovoljenj, ki bi pomenila pogoj za dostop na

---

trg dela. Avstrija si je izbrila prehodno obdobje v nekaterih sektorjih, zato ne zadostuje enostavno potrdilo o napotitvi, ampak je potrebno pridobiti dovoljenje za napotitev oz. delovno dovoljenje, ki pa ga ni moč pridobiti, če so na razpolago domači iskalci dela. V Sloveniji je največ interesa za delo v Avstriji na področju gradbene dejavnosti in sorodnih panog, ki sodijo na področje zaščitenih storitev. To pomeni, da slovenska podjetja za svoje delavce v tej panogi ne morejo pridobiti delovnih dovoljenj.

Vlada RS je leta 2006 sprostila trg dela za ostale države članice, ker zastopa stališče, da je zelo pomemben prost pretok delavcev med državami članicami EU, medtem ko Avstrija ohranja omejitve na področju opravljanja čezmejnih storitev slovenskih podjetij in napotitve delavcev na začasno delo v Avstriji, zaradi česar prihaja do velikega neupoštevanja slovenskih interesov.

Izpostavljena je bila tudi problematika Koroške regije na obeh straneh meje oz. ves obmejni pas, ki se sooča z begom možganov v urbane centre, premajhnim sodelovanjem izobraževalnih inštitucij in podjetij ter premajhnim nacionalnim interesom slovenskega prebivalstva. Vsekakor bi bilo potrebno več pozornosti nameniti razvoju gospodarstva v tej regiji, predvsem mikro, majhnim in srednje velikim podjetjem, ki potrebujejo največ pomoči. Gospodarski razvoj v tej regiji bi bilo moč izboljšati s povezovanjem podjetij z obeh držav v skupnih mednarodnih projektih, ki se financirajo z EU sredstvi. Eden izmed možnih programov je Evropsko teritorialno sodelovanje 2007 - 2013 (Cilj 3) – Operativni program Slovenija – Avstrija.

Udeleženci okrogle mize so se strinjali, da:

- je potrebno na problematiko opozarjati na pristojnih ministrstvih, ki so delno slabo obveščena; razen tega je zdaj razdrobljena na več ministrstev, moral pa bi biti pristojen eden od ministrov,
- morajo slovenske institucije pripraviti sistemske predloge in koncept za razvoj celotnega obmejnega pasu in krepiti gospodarstvo ter razvoj podjetij v tej regiji,
- je potrebno izenačiti recipročnost Slovenije in Avstrije na politični ravni, saj je le-ta v interesu podjetnikov,
- bodo Gospodarska zbornica Slovenije, Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije in Slovenska gospodarska zveza v Celovcu tesneje sodelovale in se bolj angažirale za pridobitev gospodarskih EU projektov.

Stane KIRN

Genocid nad slovenskim narodom v koncentracijskem taborišču na Rabu

Kot rabski interniranec od 28. avgusta 1942 do kapitulacije bi rad prispeval svoj delež k poizkusu, da bi dosegli, da bi Italija vsaj z opravičilom priznala svoje zločine, storjene v 25 letni okupaciji Primorske in triletni okupaciji dela Slovenije. Podpiram vaša prizadevanja, ker ste edini, ki ste se doslej odločno zavzeli za popravo krivic, ki jih je storil Italijanski okupator. To bi morali že zdavnaj storiti najprej Jugoslavija in po osamosvojitvi tudi Slovenija. A ni bilo nikoli »volje« za to. Tudi zveza borcev, ki je krovna organizacija vseh žrtev okupatorja, tudi internirancev, ni storila dovolj, da bi v 65 letih svojega delovanja oblikovala dokument, s katerim bi lahko ovrgli umazane obtožbe Italijanov, da smo Slovenci storili genocid nad »nedolžnimi Italijani«. Že zdavnaj bi lahko imeli dokument, s katerim bi ovrgli trditve Italijanov. A žal nimamo ničesar prepričljivega.

Več let sem bil v Odboru rabskih internirancev, a se je nenehna želja internirancev, da bi pripravili knjigo, v kateri bi zbrali pričevanja še živih internirancev z izdajo knjige *Iz okov v svobodo*, izjalovila. Knjiga ni izpolnila te želje, saj je večidel posvečena ustanovitvi Rabske brigade, s tem pa povsem zvedeni pričevanje o nečloveškem trpljenju internirancev. Mnogi donatorji, ki smo jih uspeli pridobiti za financiranje te knjige, so z nami interniranci izrazili svoje nezadovoljstvo. Po več letih smo ponovno dobili donatorja, ki je prispeval denar za kaseto, ki naj bi vsaj zasilno zadovoljila željo internirancev po dokumentu o našem trpljenju. A se je ponovilo isto kot z knjigo. V prvem, manjšem delu, je nekaj pričevanj, ki jih je objavila TV v oddaji *Povečave*, daljši del je pa zopet pričevanje o Rabski brigadi, kar je zopet razvrednotilo prvi del in zopet ni primeren dokaz o italijanskih zločinih. In končno sem v zadnji številki *Svobodne misli* prebral, da bo Zveza borcev namesto o trpljenju internirancev posnela film o Rabski brigadi. Zato le pogumno nadaljujte svoje delo, ki je nujno, če hočemo dokazati, da mi Slovenci nismo storili genocida nad Italijani, temveč oni nad Slovenci.

Naj predstavim svoje 65-letno razmišljanje o tem, kaj sem doživel kot komaj polnoleten Slovenec pod italijansko okupacijo.

Zakaj taborišče na Rabu? Letos bo minulo 65 let, odkar smo taboriščniki koncentracijskega taborišča civilnih internirancev na Rabu razorožili 2000 glavo italijansko posadko in organizirani v Rabsko brigado svobodni odšli domov v Slovenijo z zavestjo, da zapuščamo največje morišče Slovencev v drugi svetovni vojni.

Poleg 1477 sotrpinov, pokopanih na pokopališču v Kamporju, je po premestitvi v druga taborišča (Gonars, Visco, Rennicci) za posledicami stradanja in nečloveških

---

razmer v taborišču na Rabu umrlo še preko 1000 internirancev. Koliko jih je bolnih in izčrpanih umrlo po povratku domov, pa ni še nihče ugotovil. Nad slovenskim narodom v taborišču na Rabu se je nedvomno zgodil pravi genocid. Več kot 10.000 Slovencev, med njimi mnogo otrok vseh starosti, žensk, tudi preko 50 nosečnic, več deset težkih invalidov, nešteto starcev, je okupator nagnetel v rabsko taborišče. Bili so povsem nedolžni, saj ni bilo nikomur izrečena kakršna koli obtožba ali sodna sodba. Edini naš zločin je bil, da smo bili Slovenci in naj bi zato končali na kamporskem pokopališču. To svojo namero je želel okupator uresničiti, najprej z samo izbiro močvirnega in poplavam izpostavljenega polja sredi otoka. Vsakemu internirancu je namenil le en kubičen meter prostora v preperem šotoru in to na goli zemlji s šopom slame in staro odejo, brez vsake zaščite pred vročim soncem ali strupeno burjo. Ob smrdljivih latrinah polnih mrčesa in bolezni smo bili več mesecev brez vode neumiti in neoprani; in za nameček brez vseh sredstev za uničenje uši in drugih zajedavcev. K umrljivosti pa je najbolj prispevala lakota. 8 dkg kruha, košček sira, žlica riža ali nekaj makaronov, je bila povsem nezadostna hrana. Vseh 14 mesecev, ki sem jih prebil v taborišču na Rabu, pa tudi ves čas po vojni si nenehno belim glavo z vprašanjem: »Kdo in zakaj je dovolil oz. je dal pobudo za to genocidno morišče«.

Da bi našel odgovor, sem moral poseči nazaj v predvojna trideseta leta, ko smo se Slovenci v takratni Dravski banovini začeli strankarsko deliti. Ta delitev se je intenzivirala s prihodom škofa Rožmana na čelo Ljubljanske škofije. Čeprav je italijanski fašizem teroriziral skoraj četrtino naših rojakov na Primorskem, nemški nacizem pa na Koroškem, ni nikoli sprožil nobene akcije v podporo rojakom. Vse njegovo delovanje je bilo nedvomno usmerjeno v borbo proti komunizmu. To je počel kljub temu, da je takrat v Sloveniji bila organizirana le peščica komunistov. Vse njegove pridige in poslanice po evharističnem kongresu so bile uperjene proti komunistom. Pri vsakem verskem obredu je uvedel molitev s pristavkom: »Bog reši Rusijo komunizma«. Prav ta molitev je pri preprostih ljudeh na podeželju vzbudila strah pred komunizmom. Čeprav smo Slovenci o komunizmu vedeli veliko manj kot o fašističnih zločinih nad našimi brati na Primorskem, smo bili zaradi teh nenehnih molitev prepričani, da je komunizem hujša pošast od vseh drugih nadlog in da nas pred njo lahko reši edino bog.

Z italijansko okupacijo ljubljanske škofije je prišlo do tesnega sodelovanja med Italijani, ki so se z več divizijami na vzhodni fronti borili proti komunistični Rusiji, in škofom Rožmanom, ki se je z svojo duhovščino zavzelo zoperstavil OF pod vodstvom partije. Oboji so zmerjali s komunisti vse, ki so se uprli okupatorju in se priključili Osvobodilni fronti. Dokazano je, da je škof Rožman že prvo leto okupacije ilegalno snoval svojo »vojsko«. Že spomladi leta 1942 so razni župniki na njegovo pobudo in z njegovo vednostjo ustanavljali vaške straže kot protiutež osvobodilnemu gibanju. V juniju leta 1942, ko je bilo že več kot polovica ljubljanske pokrajine

---

pod partizanskim nadzorom in so partizani zrušili za Italijo najpomembnejšo železniško progo, po kateri so oskrbovali svoji divizije na vzhodni fronti, je bila italijanska vojska prisiljena proti partizanom sprožiti »roško« oziroma junijsko ofenzivo. Z ogromno vojaško silo so nameravali dokončno uničiti partizanske odrede in s tem zagotoviti nemoten prevoz vojaštva in opreme iz italijanskih tovarn na vzhodno fronto. Uničenje partizanov bi bilo dobrodošlo tudi škofu pri njegovih vedno ostrejših napadih na vse, ki so se uprli okupatorju. Vsi partizani so bili zanj komunisti.

Roška ofenziva je kljub ogromni vojaški sili, ki so jo angažirali Italijani, doživela polom. Partizani so kmalu po koncu ofenzive začeli napadati in rušiti to progo, ki je bila za Italijo življenjskega pomena. Okupator je bil prisiljen, da z ropanjem in s požigom nešteti vasi Dolenjske in Notranjske prepreči oskrbo partizanov s hrano. Da bi pa preprečil dotok ljudi v partizanske vrste, se je poleg tega, da je med ofenzivo pobil mnogo prebivalcev požganih vasi odločil, da iz vasi, kjer ni uspelo duhovščini organizirati vaških straž (Rakitna, Šentjošt idr.), odžene vse za orožje sposobne moške v internacijska taborišča.

Nedvomno je bilo taborišče na Rabu pripravljeno z enim samim namenom, da se v pravem genocidnem stilu z lakoto v nečloveških razmerah pomori čim več Slovencev, motečih za italijansko ekspanzijo na vzhod, in se naredi prostor za tiste Italijane, ki naj bi na Mussolinijevo zahtevo mejo Italije izenačili z etnično mejo na Savi, kjer je takrat Italija mejila z Nemčijo. To okupatorjevo interniranje doslej vernih Dolenjcev in Notranjcev v koncentracijska taborišča je bilo pogodu tudi škofu Rožmanu, ker je bilo s tem onemogočena okrepitev zanj sovražnega partizanstva, po škofovo »komunističnih band«. Dokaz za to je, da med okrog 40.000 interniranci po taboriščih, raztresenih po vsej Italiji, ni bilo niti enega duhovnika, čeprav bi po Kristusovem nauku moral skrbeti za duhovno oskrbo vseh svojih vernikov, kar bi lahko storil, saj je bil z italijanskim okupatorjem v prijateljskih odnosih. V belo gardo in pozneje v domobrance pa je kot kurate poslal na desetine duhovnikov.

V taborišču na Rabu so Italijani, nedvomno v sodelovanju s škofom Rožmanom, zagrešili še en zločin, ki ga kot vojni zločin obsoja tudi ženevska konvencija. Po več mesečnem stradanju, ko je dnevno umrlo po 50 in več internirancev, so nam domači župniki dali na izbiro dve možnosti: napisati prošnjo za izpustitev z obvezo, da bomo šli z okupatorjevim orožjem in v njihovem spremstvu pobijati svoje nekdanje brate, prijatelje in sosede, ali pa stradati naprej v čakanju na dan, ko nas bodo kot živali zagrebli na kamporskem pokopališču. Da je bil ta zločin še večji, so vsem, ki so jih z lakoto prisilili v kolaboracijo, nadedli sramotni naziv Prostovoljna proti-komunistična milica (Milizia volontari anti comunista MVAC).

Vse to je po mojem dovoljšen dokaz, da so izvajali Italijani genocid nad Slovenci in ne mi nad njimi. Dokaz za to trditev je, da se po razorožitvi italijanske vojske in

---

karabinerjev nikomur ni zgodilo nič žalega, čeprav smo po 14 mesečnem trpljenju imeli vso moralno pravico, da vsaj delno povrnemo krivice, ki smo jih bili deležni. Le komandant si je sodil sam, da bi se izognil pravičnemu sojenju v Sloveniji.

SKLEPI*

Enotna (ozemeljsko celovita-nedeljiva) pokrajina Primorska

Zločin nad Primorci bi bil, če bi Primorsko razklali na dve pokrajini. Samo enotna Primorska lahko kljubuje Furlaniji Julijski krajini in kot taka zagotovi preživetje Slovencev na zahodni meji. Enotna pokrajina Primorska naj vase programsko vključi vse Slovence živeče v Italiji.

Strategija razvoja ob zahodni meji

Slovenija mora izoblikovati celovito strategijo razvoja ob zahodni meji, ki bi onemogočala mehko italijanizacijo na zahodni meji. Slovenska politika – desna in leva bi morala pokazati samozavest in se upreti poskusom načrtne poselitve Krasa z Italijani in gospodarskega osvajanja ozemlja predvsem do bivše Rapalske meje.

Podelitev državljanstva

Slovenija naj vsem našim rojakom v sosednjih državah avtomatično podeli slovensko državljanstvo. Ali bodo to možnost in pravico izkoristili je stvar njihove osebne odločitve.

Proces in odškodninska odgovornost Italije

Ponovno naj se prouči možnost sprožitve procesa proti italijanskim vojnim zločincem. Zato, da bo svet izvedel kaj so storili našim ljudem. Slovenska vlada se ne sme poniglavo obnašati. Slovenija naj sproži možnosti odškodninske odgovornosti Italije kot države. Odškodnino lahko upravičeno zahtevamo, saj bi bila odškodnina moralna zmaga. V teh primerih ni zastaralnega roka.

Manjšinska zakonodaja

Civilna iniciativa naj Vladi Republike Slovenije, v smislu razprav na okrogli mizi, predlaga zakonodajne spremembe na področju manjšinskih razmerij med Slovenijo, Italijo, Avstrijo Madžarsko in Hrvaško.

* *Zaključki okrogle mize, ki so kot predlogi namenjeni Vladi Republike Slovenije.*

Pietetno obiskovanje fojb (kraške jame)

Vlada Republike Slovenije naj fojbe na Primorskem odpre za raziskave strokovnjakov tako iz Slovenije kot Italije in hkrati, dokler niso raziskave končane le te zapre za komemorativne obiske zainteresirane javnosti ter svojcev povojnih pobojev. Ko bodo strokovnjaki oz. ustrezne strokovne komisije raziskale vsebino fojb ter o tem dale zaključno poročilo Vladi Republike Slovenije, naj se jih odpre za javnost. Povsod tam, kjer se bi ugotovilo, da so v njih žrtve povojnih pobojev, naj se ob teh fojbah (kraških jamah) postavijo ustrezna spominska obeležja. Le na ta način bo svojcem teh žrtev zadoščeno obujanje pietetnega spomina nanje in hkrati preprečeno provokativno izzivanje lokalnega prebivalstva s strani s strani različnih, Primorcem in Slovencem sovražnih organizacij.

Zbiranje na javnih krajih

Od ministrice za notranje zadeve Civilna iniciativa za Primorsko zahteva razlago veljavnega zakona o zbiranju ljudi na javnem kraju. Kako je mogoče, da se tuji državljani lahko nemoteno zbirajo in zborujejo z dovoljenjem državnih oblasti v naših krajih, Slovencem pa je tako zbiranje onemogočeno. V primeru različnega obravnavanja tujih državljanov in državljanov Republike Slovenije v primerih zbiranja ljudi na javnih krajih, Civilna iniciativa od Vlade Republike Slovenije zahteva spremembo zakona v smislu zagotovitve enakopravne obravnave obojih in recipročnosti možnega zbiranja državljanov Republike Slovenije na javnih manifestacijah v sosednjih državah.

TV Koper - Capodistria:

Vlada Republike Slovenije (preko Ministrstva za Kulturo) naj z vodstvom RTV Slovenija takoj preveri programske vsebine TV Koper - Capodistria. Sedaj le ta predvaja oddaje izključno o eskodusu Istijanov, Italijanov, fojbah ipd., nič pa o italijanskem nasilnem obdobju fašizma, vojnih grozodejstvih med II. svetovno vojno, povojnem šikaniranju Slovencev v Italiji, ipd.

Civilna iniciativa za Primorsko zahteva dopolnitev programskih vsebin TV Koper - Capodistria, ki bodo objektivno prikazale več desetletno trpljenje Primorcev pod fašizmom in iztrebljanje Slovencev pod okupacijo Italije, kot tudi onemogočanje osnovnih človekovih pravic v vsakodnevnom življenju Slovencev po II. svetovni vojni v Italiji.

Poleg tega naj vodstvo RTV Slovenija zagotovi, da bodo zaposleni in novinarji na TV Koper - Capodistria, poleg matičnega jezika, dejansko tekoče obvladali slovenski jezik. Vsakdo od zaposlenih mora odlično govoriti in pisati slovensko. Le tako se bomo izognili marsikateremu nepotrebnemu konfliktu zaradi neznanja in

---

nerazumevanja slovenščine.

Preprečitev MPEG4

Vlada RS naj takoj prepreči uvajanje MPEG4, kajti z uvedbo tega sistema bo preprečeno spremljanje slovenskih TV oddaj zamejcem tako v Italiji kot na Koroškem. Uvajanje MPEG4 na RTV SLO pomeni direktno kršitev zakona o RTV SLO, ker le ta ni kompatibilen s sistemom MPEG2.

Skrb za spomenike

Kulturni domovi in spomeniki, ki so jih postavili rojaki v Italiji, Avstriji in na Madžarskem so kulturna dediščina slovenskega naroda. Zanje bi morala poskrbeti in skrbeti Vlada Republike Slovenije preko Ministrstva za kulturo.

Izleti mladine v Benečijo

Mladina bi se morala seznanjati z našo zgodovino tudi tako, da bi organizirali izlete v Benečijo, Rezijo, Tersko dolino, na avstrijsko Koroško in Porabje, kjer živijo Slovenci. Italijani to počnejo in mladim pripovedujejo, da obiskujejo po II. svetovni vojni z mirovno pogodbo Italiji krivično odvzete pokrajine. Taka trditev je vsebovana v italijanskih šolskih učbenikih.

Če se mlade Slovenke in Slovenci ne bodo seznanjali tudi s polpreteklo slovensko zgodovino na območju kjer danes živijo Slovenci v Italiji, je zastoj vsakršna aktivnost na tem področju. To skrb bi moralo prevzeti Ministrstvo za šolstvo.

Šole v zamejstvu in prioritete

Slovenske šole v zamejstvu naj pripravijo paleto prioritet svojih potreb in jih predložijo Ministrstvu za šolstvo RS. Ob tem je izjemnega pomena kritje stroškov za spodbujanje pouka materinega jezika v osnovni šoli in stroškov predšolskega pouka. To bi bilo izjemnega pomena za jezikovno mešano območje. To je tudi kulturno poslanstvo Slovenije do rojakov v Italiji.

Raziskovalne naloge

V šolske programe, od osnovne šole do univerze (v Sloveniji), naj se spodbujajo in uvedejo raziskovalne naloge, ki bi obravnavale problematiko naših rojakov v Italiji ter na avstrijskem Koroškem, tako z zgodovinskega kot sodobnega položaja Slovencev v sosednjih državah. Ministrstvo za šolstvo RS, Inštitut za novejšo zgodovino ali pa Zavod za šolstvo RS pa naj preko ustreznega javnega natečaja nagradi najboljše naloge s tega področja.

Pozidava Krasa

Pozidava Krasa je nekontrolirana in neprilagojena strukturi vasi. Rezultati so vidni tudi navzven, tako, da se že spreminja tako demografska kot urbana slika kraške pokrajine. Edina občina, ki je močno omejila pozidavo je Komen, občine Sežana, Divača in Kozina pa ravna obratno. Vodi jih dobiček. Skrb za ohranitev slovenstva v teh krajih jim je deveta briga. Druge države na takih območjih zavarujejo 20 km zaščitni pas, naša država pa naravnost poklanja zemljo Italijanom, ki preko posrednikov le to kupujejo.

Civilna iniciativa za Primorsko predlaga razglasitev celotnega območja Krasa za nacionalni park pod zaščito UNESC-a.

Napisi v italijanskem jeziku

Na teritorialnem območju slovenske države, še posebej na območju Primorske, se intenzivno pojavljajo krajevni napisi ulic, trgovin, društev ipd. samo v italijanskem jeziku. Kot, da bi bila celotna Primorska dvojezično območje, pa čeprav to ni. Pristojni državni upravni organi morajo takoj preprečiti tako politiko nekontroliranega pojavljanja napisov samo v italijanščini in od občinskih ter državnih uradnikov zahtevati preprečitev takih dejanj. Dvojezični napisi so dovoljeni le na strogo dvojezičnem območju in nikjer drugje.

Razvoj gospodarstva

Ministrstvo za gospodarstvo in obe gospodarski zbornici v Sloveniji naj poiščejo sistemske možnosti za načrten razvoj malega gospodarstva v vseh obmejnih regijah Slovenije, predvsem regijah, ki mejijo na Italijo (celoten obmejni pas), Avstrijo (Koroška) in Madžarsko (Porabje). V ta namen naj bi pripravili mednarodne projekte konkretnega sodelovanja, kot npr. turistična transverzala slovenskih, italijanskih in avstrijskih gostiln ter turističnih kmetij od Koroške preko Benečije, Rezije do Trsta, vključujoč tudi slovenske gostilne na slovenski strani. Tak projekt naj pripravi Turistična zveza Slovenije in ga ponudi vsem zainteresiranim.

Obrtno podjetniška zbornica Slovenije naj organizira gospodarsko konferenco o možnostih gospodarskega sodelovanja in vlaganja na območjih kjer živijo Slovenci v sosednjih državah, s ciljem oživitve in rasti malega gospodarstva na teh območjih. V tem smislu naj se k takim možnim projektom povabi tudi italijanske in avstrijske partnerje.

Ob tem naj Ministrstvo za gospodarstvo oziroma drugo ustrezno ministrstvo nudi vso podporo (izobraževanje) pri izkoriščanju evropskih sredstev, namenjenih tovrstnemu regionalnemu spodbujanju malega gospodarstva.

DODATEK

RESOLUCIJA CIVILNE INICIATIVE ZA PRIMORSKO (Koper, februar 2009)

Spoštovane Slovenke in Slovenci!

Predsednik Republike Italije Giorgio Napolitano je že dvakrat zapored, in sicer 10. februarja 2007 in 2008, ob dnevu spomina v zvezi z dogajanjem pred 60 leti govoril o »slovanskem ekspanzionizmu«, »barbarstvu« slovanskih sosedov in »pohodu sovraštva« ter »krvoločnega besa«, ki naj bi bil povezan s »priključitvenim naklepom, ki je prevladal v mirovni pogodbi iz leta 1947 in je dobil grozeče obrise etničnega čiščenja.«

Cilj govora predsednika Napolitana je torej jasen: diskvalifikacija mirovne pogodbe in s tem razmejitev, kakršno jo določila mirovna konferenca, na kateri je sodelovalo in jo podpisalo 20 zavezniških držav. Mirovna pogodba ni bila naklonjena »priključitvenim naklepom« jugoslovanskih zaveznikov, ampak je bila posledica skrbno pretehtanega »etničnega ravnovesja« in ne »etničnega čiščenja«, o kakršnem govori predsednik Napolitano. Izziv je zelo resen in zato se ne moremo strinjati, da »se s tem nima smisla ukvarjati«.

Sovražni govor predsednika Napolitana je izzval reakcijo vseh domoljubnih organizacij. Zato je naša dolžnost, da opozorimo javnost na nekatera zgodovinska dejstva – in to izključno na osnovi italijanskih dokumentarnih virov:

Tako je Benito Mussolini že 22. februarja 1920, še preden je prišel na oblast, napovedal v Pulju: »Ko se srečamo s takšno raso, kot je slovanska – manjvredna in barbarska –, ne smemo proti njej igrati politike sladkorčkov, ampak politiko palice /.../ Ne bojimo se več žrtev /.../ Meje Italije morajo potekati na Brenerju, na Snežniku, na Dinarskem gorstvu /.../ Mislim, da se sme z vso lahkoto žrtvovati 500.000 barbarskih Slovanov za 50.000 Italijanov...« Že septembra istega leta pa je govoril zopet v Pulju: »Jadransko morje, ki je naš zaliv, mora za uresničitev sredozemskih sanj priti iz rok nižje, barbarske rase, kakršna je slovanska, v naše roke«.

Ali te izjave ne govore o »barbarstvu« in »rasizmu«? Vendar se pri tem vprašamo, o čigavem?

Grof Galeazzo Ciano di Cortelazzo, zet Benita Mussolinija in med vojno italijanski minister za zunanje zadeve, sporoča v svojem dnevniku 5. januarja 1942, da je sprejel glavnega tajnika fašistične stranke za Julijsko krajino Alda Vidussonija in piše: »Obrazložil mi je svoje krvave namene zoper Slovence. Namerava vse pobiti. Opozoril sem ga, da jih je milijon.« »Ni pomembno«, je odločno odgovoril, »delati moramo tako kot naši predniki v Eritreji in vse pokončati.«

Potem, ko je Mussolini z agresijo anektiral južni del Dravske banovine, je 31. julija 1942 – tedaj kot duce – na posvetovanju vojaških poveljnikov v Gorici takole govoril o okupiranem delu Slovenije: »Ta dežela se je tako izrodila, da bo treba strupeni sad pokončati z ognjem in mečem /.../ Storili bomo tako, kakor je Julij Cesar z nepokorno Galijo: požgal je uporne vasi do tal, poklal vse moške ali jih pobral v vojsko, ženske starce in otroke pa je odpeljal v suženjstvo daleč od doma ...«.

Kdo je potem v tem obdobju uprizarjal »pohode sovraštva in krvoločnega besa«? V arhivu shranjeni zapisnik s tega sestanka sporoča še o naslednjem ducejevem povelju, ki pravi: »Nisem proti množični preselitvi prebivalstva /.../ Ta ljudstva se bodo zapomnila, da je zakon Rima neupogljiv. Ukazujem izvajanje tega zakona...«.

Mar to ni »etnično čiščenje«, kot so ga tedaj imenovali »bonifica etnica«?

Poveljnik XI. armadnega zboru Mario Robotti pa je Mussolinijeva povelja 12. avgusta 1942 takole sporočil svojim podrejenim: »Višja oblastva ne nasprotujejo temu, da bi internirali celotno slovensko prebivalstvo in na njegovo mesto naselili Italijane /.../, z drugimi besedami: izenačiti narodnostne in politične meje...«

Mar te besede ne govore jasno o »ekspanzionizmu«, toda ne slovenskem?!

Robotti je še naprej tolmačil Mussolinijevo povelje: »Torej popolna izpraznitev... Naj vas ne briga trpljenje prebivalstva... Razume se, da interniranje ne izključuje streljanje vseh tistih, ki so krivi ali sumljivi komunističnega delovanja /.../. Za vsako ceno je treba obnoviti italijansko prevlado in ugled, pa čeprav bi morali izginiti vsi Slovenci in bi morala biti uničena vsa Slovenija...«. Zato tudi ne preseneča lastnoročno pripisano navodilo generala Robottija načelniku štaba Annibale Galloju 4. avgusta 1942: »Ubija se premalo!«

Premalo! Podrobna znanstvena raziskava je do danes ugotovila, da je bilo od italijanskih okupacijskih oblasti usmrčenih 1.569 Slovenk in Slovencev. Imena in priimki usmrčenih talcev, obsojencev in popolnoma naključno odbranih vaščanov so ugotovljena v slovenskem Inštitutu za novejšo zgodovino. Prav tako pa je slovenska znanstvena raziskava ugotovila imena in priimke po vojni pogrešanih

---

prebivalcev goriške in tržaške pokrajine. O tem je predsednik Napolitano brez dvoma seznanjen.

Poročilo mešane zgodovinsko-kulturne komisije, ki sta jo leta 1993 ustanovila ministra Andreatta in Peterle, je po sedmih letih natančnega znanstveno-raziskovalnega dela prišlo do ugotovitev, ki jih italijanske oblasti, vključno s predsednikom Italijanske republike, vztrajno ignorirajo. Vse, kar se je dogajalo pred 9. majem 1945, se zavija v temo in pozabo. Obžalovanja in obsodbe vredna maščevanja po tem datumu se napihujejo in dramatizirajo, kot da ne bi imela svojega vzroka v tem, kar se je dogajalo 20 let pred tem in med vojno.

Naj citiramo samo tri ključne ugotovitve slovensko-italijanskega zgodovinskega poročila: »Okupacijski režim je temeljil na nasilju, ki se je izražalo v vsakodnevnih prepovedih, v konfinacijah, deportacijah in internacijah /.../, v procesih pred vojaškimi sodišči, v zaplembah in uničenju premoženja, v požigih domov in vasi. Bilo je na tisoče mrtvih: padlih v bitkah, obsojenih na smrt, ustreljenih talcev, ubitih civilistov. V taborišča je bilo odgnanih okoli 30.000 ljudi, večinoma civilistov, žensk in otrok. Mnogi so od trpljenja umrli«.

»V obdobju po 8. septembru 1943 so pripadniki italijanskih oboroženih sil in italijanske civilne uprave lahko nemoteno zapustili slovensko ozemlje in to celo s pomočjo domačega prebivalstva.« /.../ so Italiji naklonjeni prebivalci Julijske krajine doživljali jugoslovansko zasedbo kot najtemačnejši trenutek v svoji zgodovini, tudi zato, ker jo je na Tržaškem, Goriškem in Koprskem spremljal val nasilja, ki se je izražal v aretacijah več tisoč, povečini Italijanov, a tudi Slovencev, ki so nasprotovali jugoslovanskemu komunističnemu političnemu načrtu. Del aretiranih je bil v poslednjih izpuščenih: v stotinah naglo izvršenih obsodb, katerih žrtve so bile večinoma vržene v kraška brezna, imenovane fojbe ter v deportaciji velikega števila vojakov in civilistov, ki so deloma shirali ali pa so bili ubiti med deportacijo...«

To so žalostna maščevalna dejanja, ki jih naša država in mi vsi globoko obžalujemo in obsojamo. Vendar se istočasno sprašujemo, kdo je prvi začel z zatiranjem, poniževanjem in nasiljem nad Slovenskim ter še posebno primorskim prebivalstvom. To smo že večkrat jasno povedali in zapisali ter to stalno ponavljamo. Vendar z italijanske strani do danes ni prišlo še do nobenega obžalovanja ali obsodbe za dejanja, ki so bila vzrok in, ki so to maščevanje povzročila. Še več. Italijanska država še vedno nemo ščiti »svoje junake – vojne zločince« iz II. svetovne vojne. Niso ji zanimiva že vsa znana dejstva, ki so zbrana v obširnih obremenilnih dokumentih, v katerih je navedenih preko 850 italijanskih vojnih zločincev, ki so delovali na ozemljih bivše Jugoslavije. Čaščenje fašizma, ekspanzionizma, rasizma, podcenjevanja rase, ter vzvišenost nad storjenimi dejanji, se nam kot sosedom Italije ne zdijo posrečeni način za poznavanje zgodovine lastne države! To, da so bili italijanski in fašistični vojaki, zlasti pa visoki častniki in državni uradniki, vse

---

prej kot dobri ljudje, obstaja veliko zgodovinskih dokazov. Tudi italijanska javnost in nekateri mediji so se pred časom začeli zanimati za osvetlitev tega dela italijanske zgodovine, vendar pa je bilo že takoj na začetku jasno, da tega vprašanja preteklih dogodkov ne bo možno razrešiti zaradi političnega vpliva in pritiska reakcionarnih političnih krogov.

Vsekakor pa se te dogodke ne more skriti pred roko pravice. Torej odgovornost italijanskih častnikov za storjene zločine nad civilnim prebivalstvom v Sloveniji še vedno obstaja! Ko se zavzemamo za priznanje krivde in obžalovanje storjenega gorja našim ljudem v obdobju fašističnega terorja s strani državljanov sosednje države Italijanske republike, sporočamo, da ne bomo dovolili, da bi se kdo v našem imenu odpovedal pravici do obtožbe in obsodbe teh ostarelih ali preminulih zločincev. Zahtevamo tudi, da se Italijanska republika opraviči za vse gorje ter zločine, ki so jih storili njeni vojaki in fašisti na teritoriju Primorske in Slovenije. Tudi mi želimo delati po vzoru, ki ga uporablja italijansko sodstvo v primeru sojenja nemškimi nacističnim častnikom, ko jih skrušene v visoki starosti poziva na sodišča in jim sodi. Pri tem pa na svoje zločince popolnoma pozablja. Zato zahtevamo od vlade Republike Slovenije:

- da svoji sosedi Italiji jasno pove in zahteva, da dokončno prizna, da so bili italijanski vojaki, podoficirji in oficirji, ter fašisti vse prej kot dobri ljudje in da so od leta 1920 do leta 1945, počenjali velika grozodejstva ne samo v svoji soseščini, temveč tudi na drugih celinah;
- da od Italijanske republike končno zahteva javno obžalovanje in kesanje za storjene zločine na tleh Primorske in Slovenije.

Seveda smo tudi prepričani, da nove Evrope ni mogoče vzpostavljati z recidivi njene najbolj mračne preteklosti, z obnavljanjem duha sovraštva, s ponavljanjem enostranskih obtožb in širjenjem vsakršnega sovraštva in delitev med narodi. Z evidentiranjem tega desetletja starega problema pa še nismo prišli do konca seznama medsosedske problematike. Najnovejši dogodki v zvezi z zmanjševanjem finančnih sredstev s strani vlade Italijanske republike, ki jih potrebujejo institucije naših rojakov v Italiji za svoje delovanje, ponovno kažejo na nezaslišano nespoštovanje mednarodnih pogodb kot so Londonski memorandum, Osimski sporazum in v italijanskem parlamentu sprejeti zaščitni zakon. Torej država ne spoštuje zaveze do svojih državljanov, ki so drugega porekla. Pri tem je ogrožen obstoj in delovanje organizacij naših rojakov, kot so šole, gledališča, nemoteno izhajanje *Primorskega dnevnika*, uporaba materinega jezika na določenih področjih, vključno z dvojezičnimi napisi. Skratka, država Italija se dobesedno požvižga na vse, kar je sama v prisotnosti relevantnih nadzornikov pred leti podpisala. Tako početje je za naše rojake lahko pogubno, zato ne smemo nemo zreti in čakati, da se bo samo od sebe kaj zgodilo. Mislimo, da je država Slovenija lahko dovolj odločna v svojih

---

zahtevah, da mora nemudoma to problematiko internacionalizirati in ne čakati na odziv Italije, ki je seveda vse to sploh ne zanima.

O teh pojavih je govoril že predsednik Republike Slovenije dr. Danilo Türk, ki je tudi opozoril na negativne pojave takega početja. Prepričani pa smo, da bodo evropski poslanci zanesljivo podprli naše legitimne zahteve za ureditev te problematike.

Mogoče pa ni odveč, da opomnimo, kaj odločitev italijanske vlade v svojem bistvu sploh pomeni za naše rojake. Pod pritiskom vsesplošne recesije in gospodarske krize, je prišlo do velikega klešččenja finančnih izdatkov države Italije. Vlada se je namreč odločila, da bo najprej pričela z zmanjševanjem sredstev, ki so potreba za izobraževanje. Znano je, da je bila napovedana reforma že izglasovana v italijanskem parlamentu, kar pomeni, da je pričela veljati tudi za naše rojake. Vse to pa pomeni veliko krčenje sredstev, kar je za naše rojake v Furlaniji – Julijski krajini skoraj usoden udarec. Ogrožena so številna delovna mesta učiteljev, profesorjev in drugega pomožnega osebja, občutno krčenje finančnih sredstev, števila oddelkov s slovenskim učnim programom in celo zapiranja posameznih osnovnih in srednjih šol, bodisi čisto slovenskih kot tudi dvojezičnih. Vse to pa zlasti na podeželju, ki je povečini še vedno pretežno naseljeno z našimi ljudmi. Kako usodno je lahko to za našo manjšino, si ne moremo niti predstavljati.

Tako početje naših sosedov pa ne smemo dovoliti in le pasivno spremljati, ampak moramo ponovno stopiti v akcijo in ponuditi pomoč našim rojakom. Dolžni smo se zavedati ene najvišjih vrednot vsakega naroda, to je instinktivna reakcija v boju za ohranitev našega slovenskega materinega jezika in kulture ter tako podpreti rojake v Italiji s konkretnimi akcijami skupaj z znanimi ter uglednimi osebami v matični domovini. Opozarjati moramo vse Slovence in tudi prebivalce Evrope na grozečo nevarnost Gelminijeve šolske reforme. Pri tem so nas enodušno podprli slovenski ugledni akademiki in razumniki, ki so nam priskočili na pomoč v boju za ohranitev slovenskih učnih programov in šol. Vsi skupaj se dobro zavedamo, da če narodu odvzameš jezik, s tem njegovo kulturo, ga tiho asimiliraš in dosežeš, da narod za vedno izumre. Tako lahko izgine slovenska beseda in kultura s skrajnega poselitvenega robu slovenstva na zahodni meji. Tega ne smemo dovoliti!

Kot civilna iniciativa pa želimo pozorno bedeti tudi nad dogajanja v drugih sosednjih državah kot so Avstrija, Madžarska in drugje, torej povsod, kjer živijo Slovenci. Naša pomoč rojakom bo zanesljivo dobrodošla, zato jim moramo pokazati in dokazati, da v svojih zakonitih zahtevah za pravico in hotenjih niso sami.

